

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІНСТИТУТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

МАТЕРІАЛИ

**МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**СТРАТЕГІЧНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ
В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ
ПРОСТОРИ**

15 жовтня 2020 р., м. Київ

КИЇВ-2020

ЗМІСТ

Секція «Міжнародні відносини»	4
Гольцов А. Г. ГЕОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В МОЛДОВІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	5
Гукалова І. В. ГЕОПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ ПОЗИЦІЮВАННЯ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ	8
Елмаджуб А. О. А. ЛІВІЙСЬКА КРИЗА ТА МІЖНАРОДНІ ЗУСИЛЛЯ ЩОДО ЇЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ.....	11
Замятін А. В. ЗАГОСТРЕННЯ КАРАБАСЬКОЇ КРИЗИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.....	13
Зіневич І. В. УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ ВІДНОСИНИ: НА ШЛЯХУ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА	15
Кондратенко О. Ю. ПИТАННЯ НАБУТТЯ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНОЮ В НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ	19
Корома Н. С. ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ТА ГЕОПОЛІТИЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ.....	22
Михтуненко В. В. УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ	25
Мішин О. В. ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ДЕРЖАВ АФРИКИ ТА БЛИЗЬКОГО СХОДУ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО.....	28
Новицька Н. В. ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ .	31
Погорська І. І. ПЕРСПЕКТИВНІ ТРЕНДИ СВІТОВОГО СИСТЕМНОГО РОЗВИТКУ	34
Подрез Ю. В. НЕВІЙСЬКОВІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ І НАТО	37
Sokolovska Irina, Zarytska Valentyna, Hryshyna Tetiana, Kovtun Roman, Bulanov Valerii TRAINING OF A COMPETITIVE SPECIALIST IN DOMESTIC AND FOREIGN EXPERIENCE IN THE CONDITIONS OF UKRAINE'S INTEGRATION INTO EUROPEAN AND WORLD SPACE	40
Хочунська В. А. ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА ГЕОЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ГЛОБАЛЬНИХ АКТОРІВ В АФГАНІСТАНІ.....	44
Ціватий В. Г. ДЕРЖАВИ АФРИКИ ТА УКРАЇНА: СТРАТЕГІЧНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИХ КООРДИНАТ СУЧАСНОГО ПОЛІЦЕНТРИЧНОГО ПРОСТОРУ (ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС)	47
Яценко Б. П. ІЄРАРХІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОЗИЦІЮВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНІЙ СВІТОСИСТЕМІ.....	50

Секція «Міжнародні економічні відносини»..... 53

Жолос Т. О.

СПІВВІДНОШЕННЯ ДІЛОВИХ ЦИКЛІВ УКРАЇНИ ТА ЄС
У ПЕРІОД 2001-2020 РОКІВ..... 54

Клименко К. В., Савостьяненко М. В.

МВФ ТА УКРАЇНА: СТРАТЕГІЧНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ В СИСТЕМІ
ЕКОНОМІЧНИХ КООРДИНАТ..... 57

Секція «Міжнародні комунікації»..... 60

Белоусова Н. Б.

"М'ЯКА СИЛА" УКРАЇНИ: ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ 61

Гридасова Г. О.

ЕКОЛОГІЧНЕ ПИТАННЯ В КОРПОРАТИВНІЙ ПОЛІТИЦІ 63

Запорожець О. Ю.

СУЧАСНІ ТРЕНДИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА 65

Кучмій О. П.

ПОГЛИБЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ.. 67

Макаренко Є. А.

ВПЛИВ ДЕСТРУКТИВНИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ
НА ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ..... 69

Сябро А. В.

ПРОБЛЕМА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЇ І КОМУНІКАЦІЇ
ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ..... 72

Секція «Міжнародне право» 74

Березовська І. А.

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО БЕЗПЕКУ ХАРЧОВОЇ
ПРОДУКЦІЇ: ЗДОБУТКИ ТА ВИКЛИКИ..... 75

Крук Є.В.

ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ
КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ..... 78

Лобода К.С.

УКРАЇНА ТА ООН: 75 РОКІВ СПІВПРАЦІ..... 81

Шахбазян К. С.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ОКУПОВАНІЙ РФ АРК
КРИМ: ПРОБЛЕМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ОБ'ЄКТІВ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ ТА ЇХ ЗАХИСТОМ 84

СЕКЦІЯ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

ГЕОПОЛІТИЧНА СИТУАЦІЯ В МОЛДОВІ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Гольцов А. Г.

доктор політичних наук,
заступник директора Навчально-наукового інституту міжнародних
відносин та соціальних наук
ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління
персоналом»

Республіка Молдова за рівнем соціально-економічного розвитку є однією з найбідніших країн Європи. Суспільно-політична ситуація в Молдові вирізняється нестабільністю, досить часто спостерігаються кризові явища. Численні труднощі країни зумовлені особливостями її історичного минулого, особливостями складу населення, політичного та соціально-економічного розвитку, а також зовнішнім впливом потужних геополітичних акторів. У результаті воєнно-політичного конфлікту 1992 р. Придністров'я здобуло *de facto* незалежність від Молдови, а Російська Федерація встановила над цим регіоном неформальну гегемонію і забезпечила свою військову присутність на його території. Нейтральна Республіка Молдова шляхом багатовекторної політики намагалася збалансувати зовнішні впливи і забезпечити своє суверенне існування.

Укладання в 2014 р. Угоди про Асоціацію Республіки Молдова з ЄС зі створенням зони вільної торгівлі було великим досягненням в євроінтеграційному поступі країни, але воно саме по собі не могло призвести до швидких і вагомих економічних результатів. Відсутність відчутного покращення соціально-економічного становища спричинила подальше поширення в Молдові «євроскептицизму». Водночас на фоні активізації євроінтеграційного курсу спостерігається також суттєве економічне та політичне зближення Молдови з Румунією.

Конкуренція геополітичних проєктів ЄС та Росії наочно проявляється у внутрішньополітичній боротьбі в Молдові. Проєвропейські політичні партії так не досягли вагомих соціально-економічних успіхів. Навпаки, мали поширення такі явища, як корупція на вищому рівні, зловживання владою, грандіозні (для невеличкої країни) шахрайства тощо. Корупційні скандали навіть призводили до призупинення Євросоюзом фінансової підтримки Молдови. Жорстка критика з боку ЄС керівництва Республіки Молдова протягом 2015-2018 рр. була цілком обґрунтованою. Молдовські проєвропейські політичні сили вимагали від інститутів ЄС постійної економічної підтримки, по суті, вдавалися до геополітичного шантажу небезпекою приходу до влади проросійських партій. У сфері зовнішньої політики прозахідні уряди переважно формально реалізовували курс на активізацію співпраці з ЄС, зміцнення стратегічного партнерства з Румунією, розвиток співпраці з Україною, поглиблення

стратегічного діалогу зі США тощо. Партія соціалістів, яка проголошує курс на співпрацю з Росією та євразійськими структурами, успішно скористалася невдачами проєвропейських політичних сил для посилення свого впливу на суспільне життя країни. У 2016 р. представник цієї партії І. Додон був обраний Президентом держави. Ретроспективний аналіз дає підстави для висновку, що протягом всього історичного розвитку незалежної Молдови її політичне керівництво вирізнялося низькою ефективністю та винятковою навіть для пострадянських країн корумпованістю. А для зовнішньої політики країни були притаманні безсистемність, «флюгерність», кон'юнктурна мінливість.

У суспільстві Молдови і нині зберігається геополітичний розкол на прибічників прозахідного та євразійського шляхів розвитку країни, хоча водночас серед населення поширені уявлення про доцільність взаємовигідних відносин як зі Сходом, так і Заходом. Сучасний уряд Молдови проводить доволі виважену та збалансовану геополітичну лінію на співпрацю з ЄС, не втрачаючи напрацьовані механізми співробітництва з Росією. Тому його політика розцінюється як загалом прийнятна з погляду російських інтересів у країні. Влада Російської Федерації зацікавлена в обранні в листопаді 2020 р. Президентом Молдови політика, який буде зміцнювати молдовсько-російське співробітництво, тому надаватиме свою підтримку передусім І. Додону. Геополітичний розклад після президентських виборів значною мірою впливатиме на майбутній зовнішньополітичний курс Молдови.

Серед населення Молдови існують дві ідентичності – молдовська та румунська. Становлення молдовської національної ідеї не отримало достатньо міцного підґрунтя. Національні цінності та традиції є, по суті, румунськими. Як офіційна мова в Молдові визнана румунська. На основі аналізу численних даних можна констатувати, що загалом геополітичний образ «Об'єднаної Румунії» та відповідна геополітична модель поступово дедалі більше укорінюються в суспільній свідомості молдовського населення. Для російської влади особливо небажана активізація партнерства Молдови з Румунією та НАТО. Чітко виражений геополітичний інтерес Російської Федерації полягає в збереженні Молдови як нейтральної та позаблокової держави. Особливо вигідним для Росії сценарієм є перетворення Молдови на проросійську «буферну» країну.

Загалом геополітика Російської Федерації щодо Молдови здійснюється в рамках російської «маневреної» геостратегії в Східній Європі та Чорноморському регіоні з врахуванням «українського фактора». Попри «активну оборону» проти Заходу, водночас зберігається курс Росії на співпрацю з окремими європейськими країнами. У такому разі Республіка Молдова може відігравати роль свого роду сполучного «містка» між Росією та Європою. При цьому російське керівництво має змогу використовувати свої важелі політичного контролю над Придністров'ям та Гагаузією для того, щоби впливати на геополітичну ситуацію в усій Молдові.

Геополітичним та геоеконімічним інтересам російської влади відповідає залучення Молдови до співпраці з євразійськими інтеграційними інститутами,

передусім з ЄАЕС. Доцільно припустити, що в російських стратегічних планах Молдові відводиться роль своєрідного гео економічного «поля» для майбутньої співпраці між ЄАЕС та ЄС. Фактично ставиться завдання сформувати гео економічний трикутник «ЄАЕС – Молдова – ЄС».

У геостратегії Російської Федерації щодо Молдови та її регіонів Придністров'я та Гагаузії наочно проявляється комплексний характер російської геополітики, яка передбачає втілення взаємопов'язаних політичних, економічних, культурно-інформаційних та інших засобів. При цьому спостерігається поєднання інструментарію «м'якої сили» з політичним шантажем та тиском, використанням «агентів впливу» та підривною діяльністю. Загалом у російській геостратегії щодо Молдови простежується курс на забезпечення латентного геополітичного контролю над країною.

Потенційне зміцнення російського впливу як на саму Молдову, так і на її регіони Придністров'я та Гагаузію, несе певні геополітичні виклики для України.

Оперативна група російських військ на теренах Придністров'я не становить вагомій загрози для національної безпеки України, проте залишається джерелом локальної воєнної небезпеки.

Влада Російської Федерації запровадила полегшені умови для отримання російського громадянства жителями Придністров'я. Внаслідок реалізації таких заходів російська влада отримує формальні підстави для можливого використання в разі потреби різноманітних засобів, навіть воєнних, для захисту своїх громадян (у безпосередній близькості від кордонів України).

На теренах Гагаузії зберігаються ареали геополітичного та геокультурного впливу Росії. Попри невдачу в 2015 р. сепаратистського геополітичного проекту «Республіка Буджак», проросійські мережі в Гагаузії можуть бути використані для дестабілізації ситуації в прикордонних регіонах України.

ГЕОПРОСТОРОВІ АСПЕКТИ ПОЗИЦЮВАННЯ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Гукалова І. В.

доктор географічних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник відділу суспільної географії,
Інститут географії НАН України

В світі відбувається чимало подій, які змінюють суспільство і простір його життя, внаслідок яких актуалізується питання глобальної (регіональної) позиційності окремих держав. З початку ХХІ ст. до чинників, що зумовлюють світову геополітичну та гео економічну динаміку, додався чинник виникнення і поширення масових інфекційних хвороб, який швидко перетворився на загрозу «номер один» життю людей.

За висновками фахівців проєкту «Форсайт COVID-19» Світового центру даних «Геоінформатика і сталий розвиток», пандемії носять циклічний характер і повторюються з регулярністю приблизно в 5-6 років. У 2008-2009 рр. більшість країн світу було охоплено свинячим грипом, який переріс у пандемію H1N1/09. У 2014-2015 рр. Західну Африку, США, Європу охопила епідемія гарячки Ебола. 2020 р. ознаменувався масштабним і повсюдним охопленням світового співтовариства пандемією коронавірусу (COVID-19). Вона стала безпрецедентною не тільки через реакцію на неї світового співтовариства, а й такою, яка за часом співпала з об'єктивним глибоким спадом світової економіки на тлі знижувальної хвилі п'ятого циклу М. Кондратьєва, яка саме зараз переключається на підвищувальну хвилю шостого технологічного укладу з домінуванням розвитку біомедицинської інженерії, клітинної медицини, генетики, фармації, зеленої енергетики, штучного інтелекту, нанотехнологій, мобільних ІКТ, глобальних мережевих сервісів [1]. З огляду на це, успіх країн у тривалій боротьбі з коронавірусом буде залежати у т.ч. і від того, наскільки швидко вони зможуть перейти до оновлення галузевої і територіальної структури господарства, налагодження нових економічних та транспортно-логістичних зв'язків, відмови від застарілих технологій, організації профілактики і лікування населення, безпечного публічного простору його життя. Майбутнє України, її людського потенціалу, також залежить від того, наскільки швидко відбудеться залучення інвестицій та їх спрямування на технології шостого укладу.

Обмеження мобільності і свободи пересування всередині країн і між ними загострило проблеми міжнародних відносин, відносин між державою і людиною. Але боротися з глобальними викликами можливо лише з опорою на інститут держави і здатність держав діяти консолідовано. Щось подібне відбувається у випадках запобігання транскордонній злочинності, протидії тероризму.

Глобальне погіршення епідеміологічної ситуації спровокувало закриття кордонів і перехід системи міжнародних відносин на «національні рівні» роботи. Безумовним пріоритетом стало здоров'я і безпека населення. З іншого боку, відбулося розведення (або інтеграція) областей життєдіяльності не за кордонами держав чи регіонів, а за якісними вимірами існування людства, зокрема – соціально-дистанційного спілкування, навчання, роботи, дозвілля. Отже, пандемія призвела до змін соціального середовища буття та індивідуальної поведінки.

Тим не менш, географічний фактор залишається важливим в аспекті констатації самої пандемії (глобальність поширення, а не число випадків захворювань дозволило ВООЗ оголосити пандемію COVID-19 у березні 2020 р.), залишаються важливими й аспекти просторового позиціонування країн, регіонів та міст, а також їх позиціонування у світовому економічному, політичному, культурному, спортивному тощо просторі. Ще більше на розвиток конкретної ситуації впливають вікова структура населення, особливості і традиції взаємодії між поколіннями (спільне проживання і ведення домогосподарства тощо) [2], мобільність населення і частка активно подорожуючих чи (у випадку України) заробітчак, культурно-ментальні особливості. Ну і, звичайно, адекватність цьому виклику існуючої системи охорони здоров'я.

Відомо, наприклад, що на початку розгортання COVID-19 в Європі першими постраждали Італія, Іспанія, Франція, Німеччина, які були пов'язані найбільшою кількістю ділових, торговельних та транспортних зв'язків як з Китаєм, звідки розпочалася пандемія, так і між собою. Надалі ситуація почала розвиватися за різними сценаріями в залежності від готовності медичної системи, законодавчих норм та запроваджених карантинних заходів. Країни Східної Європи та Балкан опинилися в більш вигідному становищі через пізніше розгортання процесу, що дозволило пройти перші етапи з порівняно низьким рівнем захворювань. Це стало і наслідком запроваджених жорстких карантинних обмежень. Водночас, з послабленням карантинних заходів, в багатьох країнах, у т.ч. в Україні, чисельність нових випадків зараження почала стрімко зростати.

Україна відноситься до найбільших країн Європи і світу як за площею, так і за чисельністю населення. В плані розвитку пандемії ці характеристики (як і густота населення і характер його розселення, структурні, особливо вікові характеристики населення) є дуже важливими. Значна площа території країни сама по собі є базовою передумовою формування розселення, виробництва, транспортної та комунікаційної, медичної та іншої інфраструктури, наявності місць для рекреації та оздоровлення населення тощо. Чим більше чисельність населення країни, тим більше зареєстрованих випадків зараження можна очікувати, чим вищою є густота населення, тим вищою є ймовірність поширення вірусу. Але про що каже, наприклад, європейська статистика поширення захворювання на середину вересня 2020 р.? Розподіл відносної кількості випадків на 100 тис. населення показує, що до групи країн із

загальною кількістю випадків, які перевищують 1000 на 100 тис. населення увійшли Молдова, Люксембург, Іспанія, Вірменія, Андорра та Сан-Марино, тобто невеликі за населенням країни Європи [3]. А рівень смертності від COVID-19 інтенсивно зростає у великих за населенням і площею країнах з різним рівнем розвитку – у Великобританії, Франції, Італії, Іспанії, Росії тощо. Фактор «сусідства» з країнами так званої «червоної» зони також є лише потенційним чинником додаткових ризиків та небезпек. Зокрема, станом на 2 жовтня 2020 р., серед семи сусідів України лише Молдова мала більш високий двотижневий показник поширення COVID-19 на 100 тис. населення (175,3 випадків проти 126,5 випадків в Україні) [4].

На сьогоднішній день зв'язок між центральністю положення країн, їх транзитністю та зареєстрованою кількістю захворювань не підтверджено остаточно. Причиною є велика роль випадковості у виникненні перших і наступних випадків захворювань, їх «завізна» природа. Проте зв'язок між швидкістю поширення хвороби і скупченістю жителів, у т.ч. щільністю потоків людей в окремих локаціях (регіонах), є досить ймовірним. Тим більше, що у межах кожної країни сформувалися певні вогнища поширення інфекції. Спершу ними стали великі міста - транспортні вузли та ядра агломерацій (Нью-Йорк в США, Мілан в Італії, Париж у Франції, Москва в Росії, Київ в Україні тощо). Мав значення фактор зв'язаності таких міст з іншими, ступінь їх посередництва у зв'язках з регіонами. Це дозволяє зробити висновок, що пандемія COVID-19 розвивалась подібно до моделі «дифузії інновацій» – за каналами міжкультурної комунікації, від більших центрів до менших і на периферію. Обмеження зв'язків з такими центрами у кожній країні оцінювалися в якості ефективного ізоляційного заходу. В Україні до цього слід додати території західного прикордоння з інтенсивним транскордонним рухом населення. Дифузійнізм проглядається і далі – в здатності окремих держав запозичати досвід інших в технологіях протидії пандемії, адаптації карантинних заходів тощо. Успіхи країн у коректному просторово-часовому встановленні «червоних» за загрозою територій, закриття сполучення з якими є фактором зниження середньої соціальної дистанції між жителями окремих регіонів і країн, поки що сповільнює поширення інфекції світом.

Список використаних джерел

1. Форсайт COVID-19: вплив на економіку і суспільство [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/node/190016>
2. Kashnitsky I., Aburto J.M. COVID-19 in unequally ageing European regions // World Development 136 (2020) [Electronic resource]. URL: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.105170>
3. Форсайт COVID-19: трансформація світу після пандемії COVID-19: європейський контекст [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://wdc.org.ua/uk/covid19-transformation-after-pandemic-europe>
4. Інформація щодо країн із значним поширенням COVID-19 станом на 2 жовтня 2020 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://moz.gov.ua/uploads/5/26458-021020.pdf>

ЛІВІЙСЬКА КРИЗА ТА МІЖНАРОДНІ ЗУСИЛЛЯ ЩОДО ЇЇ ВРЕГУЛЮВАННЯ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Елмахжуб А. О. А.

аспірант кафедри міжнародного регіонознавства
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Передумовою подій, що отримали назву громадянської війни в Лівії, стало, як відомо, повалення внаслідок військової інтервенції країн Заходу режиму лівійського диктатора М. Каддафі у 2011 р. Після чого в Лівії розпочалася боротьба за владу між різними угрупованнями і фракціями. У Триполі за підтримки ООН був створений уряд національної єдності на чолі з Фаїзом Сараджем. Натомість на сході країни, у Тобруку, проходять засідання однопалатного парламенту, що вважає себе справжньою владою і не згоден з політикою Сараджа. Міжнародно визнаний уряд в Триполі, очолюваний Сараджем, контролює лише невелику частину країни. Його суперником є екс-соратник Каддафі, генерал Халіфа Хафтар, чий збройні формування («Лівійська національна армія») підтримують парламент та дедалі сильніше тиснуть на уряд національної єдності. Під контролем Хафтара перебуває значна частина лівійської території, включаючи більшість нафтових родовищ.

Примирити сторони конфлікту прагнуть ООН, а також провідні гравці світової політики, проте видимих результатів в питанні припинення конфлікту в Лівії не надто багато, бодай тому, що практично всі «миротворці» переслідують власні геополітичні інтереси. Так, сили Хафтара підтримують Росія, Франція, Саудівська Аравія, ОАЕ та Єгипет. На боці уряду в Триполі, у свою чергу, виступають Туреччина, Катар та Італія. Відтак, складається парадоксальна ситуація, коли навіть країни-члени НАТО підтримують різні лівійські угруповання: на боці уряду Сараджа виступають, зокрема, Італія і Туреччина, натомість сили Хафтара спираються на підтримку Франції.

Черговою спробою накреслити шляхи мирного врегулювання лівійської кризи стала міжнародна конференція щодо Лівії, що відбулася за зачиненими дверима 19 січня 2020 р. в Берліні за участі очільників сторін конфлікту - глави міжнародно визнаного уряду в Триполі Фаїза Сараджа та командувача "Лівійської національної армії", генерала Халіфи Хафтара, а також генерального секретаря ООН Антоніу Гутерріша і представників країн, що беруть участь у врегулюванні лівійського конфлікту, серед них, зокрема, президент Франції Еммануель Макрон, президент Росії Володимир Путін, прем'єр-міністр Великобританії Борис Джонсон та держсекретар США Майк Помпео. Також в роботі конференції брали участь представники КНР, ОАЕ, Туреччини, Конго, Італії, Єгипту, Алжиру, а також представники ООН, Євросоюзу, Африканського союзу і Ліги арабських держав.

Учасники міжнародної конференції домовилися не надавати подальшої військової підтримки сторонам лівійського конфлікту задля запровадження

тривалого режиму припинення вогню. Про це заявила канцлерка Німеччини Ангела Меркель під час прес-конференції за результатами зустрічі в Берліні. Також вона зазначила, що учасники конференції домовилися уважніше стежити за дотриманням ембарго на постачання зброї до Лівії. За словами Меркель, продовженням нинішньої конференції мають стати швидкі кроки щодо впровадження досягнутих домовленостей. У той же час очільниця німецького уряду наголосила, що нинішня конференція є лише першим кроком у довготривалому процесі врегулювання ситуації. Натомість міністр закордонних справ Німеччини Гайко Маас заявив, що буде створений комітет щодо Лівії, який буде визначати подальші кроки, необхідні для досягнення припинення вогню [1].

Берлінська конференція, таким чином, стала першим кроком на шляху до вироблення спільної платформи усіх зацікавлених у врегулюванні конфлікту сторін. Ніби згадавши про наявність Спільної зовнішньої і безпекової політики ЄС лідери ФРН, Франції й Італії в кулуарах саміту ЄС в Брюсселі 18 липня 2020 року оголосили, що готові обговорювати запровадження санкцій проти зовнішніх сил, які порушують ембарго на постачання зброї сторонам конфлікту в Лівії. У заяві міститься заклик до припинення бойових дій та постачання зброї по всій країні. «Іноземні сили» повинні припинити своє втручання та дотримуватися запровадженого ООН ембарго, йдеться в тексті заяви. «Ми готові розглянути можливість запровадження санкцій, якщо триватимуть порушення ембарго морем, суходелом чи повітрям», - заявили канцлерка ФРН Ангела Меркель, президент Франції Еммануель Макрон і прем'єр-міністр Італії Джузеппе Конте [2].

Спільна заява мала на меті закріпити прийняту на пропозицію Німеччини резолюцію Ради Безпеки ООН від 5 червня 2020 р. про продовження ембарго на постачання зброї до Лівії на рік. Завдяки цьому, зацікавлені сторони зможуть перевіряти судна у відкритому морі біля берегів Лівії, якщо у них виникнуть підозри щодо порушення ембарго. Нагадаємо, що 2019 року 15 країн-членів РБ ООН вже домовилися про продовження ембарго, але тоді Росія «висловила сумніви» в цьому питанні.

Отже, 2020 рік може стати переломним у врегулюванні лівійської кризи, звісно, за умови дотримання сторонами конфлікту зобов'язань в рамках Берлінського мирного процесу.

Список використаних джерел

1. Саміт щодо Лівії: світові лідери стежитимуть за збройним ембарго [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/саміт-щодо-лівії-світові-лідери-стежитимуть-за-збройним-ембарго/a-52061558>
2. Країни ЄС готові до санкцій проти порушників ембарго в Лівії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/країни-єс-готові-до-санкцій-проти-порушників-ембарго-в-лівії/a-54230822>
3. Рада Безпеки ООН продовжила ембарго на поставки зброї до Лівії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/https://www.dw.com/uk/рада-безпеки-оон-продовжила-ембарго-на-поставки-зброї-до-лівії/a-53704079>

ЗАГОСТРЕННЯ КАРАБАСЬКОЇ КРИЗИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Зам'ятін А. В.

аспірант спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Непростий у багатьох відношеннях 2020 рік відзначився в тому числі черговим загостренням навколо невизнаного Нагорного Карабаху. Територія, навколо якої між пострадянськими Вірменією та Азербайджаном вже більше тридцяти років триває серйозний конфлікт, знов нагадала про себе світовій спільноті, цього разу – активними воєнними діями, які понесли за собою значні матеріальні та людські втрати.

Порівняно з останнім загостренням у квітні 2016 р. (липневі події 2020 р. пропонується розглядати як частину сучасної «осінньої війни»), яскравою відмінністю є неприхована підтримка Туреччини, яка надсилає до Азербайджану не тільки військових інструкторів, а й сучасні зразки військової техніки, в т.ч. важкі реактивні системи залпового вогню та сучасні безпілотні системи «Bayraktar TB-2». [1]

Така допомога є безпрецедентною не тільки за об'ємом та кількістю напрямів, а й за своєю публічністю – для порівняння, на сьомий рік війни на Донбасі Росія, хоча й зробила для т.зв. «Л/ДНР» набагато більше, досі відкрито не визнає масштабів цієї підтримки. Важливо, що як Росія у випадку Донбасу, так і Туреччина на кавказькому напрямку відкрито братимуть участь у воєнних діях лише в випадку очевидної загрози поразки «невизнаних республік» чи Азербайджану, що в останньому випадку досить малоімовірно.

Слід зазначити, що разом із тим, як збільшилася роль Туреччини, ситуативно зменшилася роль Сполучених Штатів. Попри значну вірменську діаспору в цій країні (більше 1 млн. осіб) та їхні зусилля, покликані привернути увагу світової спільноти до подій навколо історичної батьківщини, зараз офіційний Вашингтон обмежується лише загальними заявами. [2] Так, цього разу США виявилися останніми з найбільших держав, виступивши з офіційним закликком до мирного врегулювання ситуації в Карабасі лише 27 вересня, і навряд чи до президентських виборів в Америці можна очікувати більш практичних кроків. [3]

Яскравою рисою нового етапу розвитку конфлікту також стало ведення воєнних дій вже не тільки в самому «Арцасі», а й на територіях, стосовно приналежності яких у світу нема жодних сумнівів. Так, постраждали навіть окремі іранські поселення, розташовані неподалік невизнаної республіки. [4]

Таким чином, попри відсутність офіційного визнання з боку світових держав, і навіть свого єдиного торгового партнера – Вірменії, Нагорний Карабах стає дедалі важливішим фактором регіональної політики. [5] Роль Туреччини цього разу точно не можна охарактеризувати як опосередковану, постраждав Іран, а для Росії це, з одного боку, утримання Вірменії в своїй геополітичній орбіті і свого роду корекція надто незалежного вірменського зовнішньополітичного курсу, а з іншого – гарантія попиту на російську зброю в Азербайджані. [6] Офіційний Єреван, попри формальний військовий союз Вірменії та Росії в рамках ОДКБ, на пряму військову допомогу Кремля не сподівається, адже з юридичної точки зору конфлікт відбувається на території іншої держави.

Висновки. З чергового загострення навколо невизнаного світом Нагірного Карабаху можна винести кілька важливих уроків для України. По-перше, очевидним є той факт, що тридцять років спроб розв'язати або принаймні «заморозити» конфлікт жодним чином не вплинули на швидкість його чергової ескалації. Більше того – територія ведення воєнних дій з роками теж ризикує збільшитися.

По-друге, значна кількість третіх держав, чиїм формальним завданням є сприяння переговорному процесу, цей переговорний процес не завжди полегшує. Треба пам'ятати, що залучення сторонніх медіаторів містить у собі ризик того, що хтось із них може відкрито підтримати одну з ворогуючих сторін.

Список використаних джерел

1. Girard R. Que cherche Erdogan dans le Caucase? [Електронний ресурс] / Renaud Girard // Le Figaro. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.lefigaro.fr/vox/societe/renaud-girard-que-cherche-erdogan-dans-le-caucase-20201005>.

2. Папоян А. Р. Роль армянской диаспоры в участии Республики Армения в международных делах на рубеже XX-XXI вв. / Айваз Рафикович Папоян. // Международные отношения. – 2018. – №2. – С. 128–135.

3. De Waal T. US power vacuum risks escalating violence in Armenia-Azerbaijan [Електронний ресурс] / Thomas De Waal // Politico. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.politico.eu/article/us-power-vacuum-escalating-violence-armenia-azerbaijan/>.

4. Рокс Ю. В. В Нагорном Карабахе бьют по гражданским объектам [Електронний ресурс] / Юрий Валентинович Рокс // Независимая газета. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: https://www.ng.ru/cis/2020-10-05/5_7981_karabakh.html.

5. Skedsmo P. Armenia and Europe: Foreign Aid and Environmental Politics in the Post-Soviet Caucasus / Pal Wilter Skedsmo. – London: Bloomsbury Publishing, 2019. – С. 28-31.

6. Друзенко Г. В. В чому українці помиляються відносно Карабаху [Електронний ресурс] / Генадій Володимирович Друзенко // Хвиля. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://hvylya.net/analytics/216499-v-chomu-ukrajinci-pomilyayutsya-vidnosno-karabahu>.

УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКІ МІЖДЕРЖАВНІ ВІДНОСИНИ: НА ШЛЯХУ ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Зіневич І. В.

аспірантка кафедри міжнародного регіоназнавства
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Китайський вектор завжди займав важливе місце у зовнішній політиці України. Витоки перших контактів та відносин між українським та китайським народами сягають часів існування Київської Русі та Китаю епохи п'яти династій (Ляо, Сун, Ся, Цзінь та Юань).

Проте, про встановлення офіційних міждержавних контактів можна говорити тільки від набуття Україною незалежності. З самого початку встановлення дипломатичних відносин, 4 січня 1992 року, обидві країни були налаштовані на активний політичний діалог та розбудову повномасштабного співробітництва у всіх сферах та напрямках. Це цілком підтверджується позицією, задекларованою на сайті посольства України в Пекіні: «двосторонні відносини між Україною та КНР носять характер стратегічного партнерства, відбивають багаторічні традиції дружби і співробітництва між двома країнами. Китай незмінно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України. Україна неухильно залишається відданою політиці «одного Китаю» [1].

Цікавим є той факт, що обидва основних меседжа з вищезазначеної заяви – «стратегічне партнерство» та «територіальна цілісність/один Китай» – є такими, що з'явилися або набули свого підтвердження/перевірки саме в останнє десятиріччя співробітництва, яке за рік відсвяткує свій 30-річний ювілей. З огляду на це, ми пропонуємо зупинитись та більш детально розглянути саме 2010-2020 рр. – період, який в аспекті партнерства між Україною та Китаєм можна порівняти з принципом роботи маятника:

- 2010-2013 рр. – коливання у бік максимального зближення,
- 2014-2019 рр. – відхилення та навіть переорієнтація вектору,
- з 05.2019 р. – по сьогоднішній день – явний поштовх у бік зближення.

Перший етап співпраці – 2010-2013 рр. – можна назвати *кульмінацією* розвитку двосторонніх взаємин. Адже саме в цей період, 20 червня 2011 року, відбулось підписання – «Спільної декларації про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР». 5 грудня 2013 року було підписано ще один найважливіший політичний документ, про який сторони вели перемовини майже 15 років – Договір про дружбу і співробітництво між Україною і КНР. «Важливе значення цих документів полягає у підписанні вперше в історії двосторонніх відносин юридично-зобов'язуючого документу – Договору, який визначає ключові принципи і

закріплює засади подальшого розвитку українсько-китайського стратегічного партнерства» [2].

По суті, саме від цього часу почалась багатообіцяюча нова сторінка українсько-китайських відносин, відзначених рівнем «стратегічного партнерства». Проте, таке підкорення нової висоти у двосторонніх взаєминах не стало поштовхом до нових звершень, а навпаки, на наступні п'ять років – 2014–2019 рр. – Україна поставила китайський вектор на паузу, подекуди порушуючи «режим тиші» розрізненими дипломатичними реверансами. За цей час не відбулось жодного офіційного візиту на рівні голів держав, при чому ініціатива не проявлялась від жодної зі сторін.

У ситуації, що склалася є низка причин, нижче наведемо основні з них.

1. *Причина.* Нерозуміння Пекіном повної переорієнтації України, її відмови від участі в СНД та курс на поглиблену євроінтеграцію та набуття членства в Організації Північноатлантичного договору.

Пояснення. Китай відзначає РФ одним з найвищих рівнів усіх іноземних партнерських відносин – «відносини всеосяжного партнерства та стратегічної взаємодії» [3]. Більш високий рівень співпраці належить тільки Пакистану – «стратегічне партнерство за будь-яких умов». За роки радянської влади, КНР звично бачити в українцях та росіянах єдину націю, тому такий різкий розворот України є незрозумілим для Пекіну. На нашу думку, в даному випадку, це частково недолік української сторони, бо за таких умов, Китаю, як одному з стратегічних партнерів України, мала бути роз'яснена історична складова та пояснений довгий тернистий шлях до незалежності крізь усі тортування, які зазнав український народ, будучи у складі Російської імперії та Радянського Союзу.

2. *Причина.* Неоднозначне трактування офіційної позиції КНР після того, як РФ офіційно ратифікувала використання власних військ проти України. Поширення інформації щодо досить обережної реакції Пекіну та утримання від голосування в Раді Безпеки ООН під час ухвали резолюції щодо вирішення кризи в Україні (15.03.2014) [4].

Пояснення. Питання територіальної цілісності є дуже болючим та чутливим для Китаю, саме тому представник МЗС КНР Цінь Ган 16 березня 2014 року уточнив дану позицію та надав офіційне роз'яснення [5]. Також, Китай одним із перших у березні 2014 року запропонував мирне врегулювання «кримського питання», формат, який згодом був визнаний єдиним можливим варіантом вирішення конфлікту. Але до цього часу, Китай не включено до жодного з форматів переговорів.

Новий етап співробітництва розпочався з черговою зміною найвищого керівництва в Україні. Відправною точкою нового періоду можна вважати 11 травня 2019 року, коли ще до інавгурації відбулась зустріч В. Зеленського з послом Китаю в Україні Ду Веєм.

Активізація китайського вектору наразі помітна на всіх рівнях співпраці, серед важливих подій, направлених на зближення України та Китаю, доцільно відзначити:

- за результатами 2019 року Китай став головним та найбільшим торговельним партнером для України. Товарообіг між нашими державами сягнув рекордних 12,8 млрд дол. США [6];
- відбулось налагодження продуктивного діалогу на рівні міністерств та урядів країн, за неможливості організації повноцінних офіційних візитів, на регулярній основі відбуваються телефонні розмови та відео-конференції очільників міністерств; ведеться активна комунікація з послом КНР в Україні Фан Сяньжуном; на кінець 2020 року готується проведення Комісії зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР;
- з осені 2019 р. в Україні почав повноцінно функціонувати Український банк реконструкції і розвитку — перша установа з цілком китайським капіталом;
- налагоджено ефективну взаємодію з Китаєм в умовах боротьби з пандемією COVID-19, у т.ч. надання гуманітарної допомоги;
- на період з 1 серпня 2020 р. до 31 січня 2021 року впроваджено тимчасовий безвізовий режим для громадян КНР, які в'їжджають в Україну з туристичною метою [7].

Одним з найболючіших питань на тлі українсько-китайської співпраці на сьогоднішній день залишається «Мотор Січ». Даний проєкт, по суті став полем битви між двома геополітичними гігантами – США та Китаєм, хоча як запевняє Міністр закордонних справ Дмитро Кулеба, дана проблема жодного разу не піднімалась на рівні урядових комунікацій між Україною та Китаєм. Проте, беззаперечним залишається той факт, що такий яскравий приклад незахищеності іноземних інвестицій не може сприяти підвищенню рівня інвестиційної привабливості України.

Наразі важко однозначно визначити, наскільки близько з цим відхиленням маятнику, наша держава наблизиться до Піднебесної, та ще й з урахуванням всіх геополітичних важелів, яких не було до цього часу.

Політика Китаю в першу чергу є економіко-орієнтованою, там де є економічна вигода, саме там вибудовується політичний діалог. Можливо, починати треба саме з цієї площини: з реальних дій, виконання зобов'язань та послідовності.

Список використаних джерел

1. Політичні відносини між Україною та Китаєм [Електронний ресурс] / Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії (за сумісництвом). – 30.12.2019. – Режим доступу: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/185-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem>
2. Аудит зовнішньої політики : Україна – Китай. Дискусійна записка [Електронний ресурс] / А.З. Гончарук, Є.В. Гобова, В.О. Кіктенко, О.А. Коваль, С.А. Кошовий // Інститут світової політики, 2016. – Режим доступу: <https://glavcom.ua/pub/pdf/49/4935/auditukrchi.pdf>
3. Joint Statement of the People's Republic of China and the Russian Federation on the Development of a Comprehensive Strategic Partnership in the New

- Era (full text) /
中华人民共和国和俄罗斯联邦关于发展新时代全面战略协作伙伴关系的联合声明（全文） [Electronic source] / Official website of the State Council of the People's Republic of China. – 06.06.2019. – Access mode: http://www.gov.cn/xinwen/2019-06/06/content_5397865.htm
4. Security Council draft resolution on Ukraine was rejected, China abstained and Russia opposed / 安理会乌克兰问题决议草案被否 中方弃权俄反对 [Electronic source] / SINA.com. – 15.03.2014. – Access mode: <http://news.sina.com.cn/w/2014-03-15/233329716704.shtml>
5. Китай призывает все заинтересованные стороны прилагать усилия к политическому урегулированию кризиса в Украине [Электронный ресурс] МИД КНР // Синьхуа. – 17.03.2014. – Режим доступа: <http://russian.people.com.cn/31521/8568055.html>
6. Україна і Китай будуть посилювати торговельно-економічне співробітництво [Електронний ресурс] / Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. 24.09.2020. – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=4e7ccba9-4c0d-4172-aa31-972be1b3102d&title=UkrainaIKitaiBudutPosilivatiTorgovoekonomichneSpivrobitnitstvo>
7. Президент запровадив тимчасовий безвізовий режим для громадян Китаю, які в'їжджають в Україну з туристичною метою [Електронний ресурс] / Офіційне інтернет-представництво Президента України. 28.07.2020. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-zaprovadiv-timchasovij-bezvizovij-rezhim-dlya-grom-62465>

ПИТАННЯ НАБУТТЯ СУБ'ЄКТНОСТІ УКРАЇНОЮ В НОВИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

Кондратенко О. Ю.

доктор політичних наук, доцент,
старший науковий співробітник НДЧ
Інституту міжнародних відносин
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Нагальним питанням сьогодення України є її входження в цивілізаційний та геополітичний простір у якості суб'єкта. Однак, складність питання полягає в проблемі формування механізмів транзиту України від статусу об'єкта, в якому опинилася держава унаслідок цивілізаційної трансформації світового порядку, до суб'єкта світової політики. Найголовнішою потребою для будь-якої сучасної держави є необхідність її стратегічної суб'єктивізації з метою протистояння сучасним геополітичним та цивілізаційним викликам, запобігання руйнування суверенітету, а також державності з ризикам повної втрати незалежності. Адже реальний суверенітет та незалежність є результатом суб'єктності, а суб'єктність є первинною щодо її суверенітету та завжди передує останньому.

Відомим є той факт, що Україна здобула свою незалежність в результаті краху СРСР, а не завдяки внутрішній соціально-політичній активності. Тобто здобуття української незалежності зумовлено радше зовнішніми процесами, а не національно-визвольними трансформаціями з середини. Тому поява України на світовій політичній арені у якості нового суб'єкта міжнародного права ще не означала набуття геополітичної та геоекономічної суб'єктності, яку необхідно здобувати та зміцнювати. Наразі Україна перебуває здебільшого у парадигмі об'єкта світової політики та цивілізації. Її суб'єктність була мінімізована унаслідок внутрішніх деструктивних перетворень та агресії Російської Федерації. Більше того, Україна унаслідок тотального ослаблення державних інституцій, посилення корупції та олігархічного клієнтизму втрапила під зовнішнє управління більш потужних гравців, котрі намагаються обстоювати свої національні інтереси, зокрема, й за рахунок української суб'єктності. Показником цього явища є втягнення України в передвиборчий скандал США та гостра геоекономічна боротьба за українські стратегічні підприємства, що розгортається між Сполученими Штатами, Китаєм та Російською Федерацією. Саме тому ключовою передумовою для виходу України з такої геополітичної та цивілізаційної пастки є розробка й реалізація стратегії набуття геополітичної та геоекономічної суб'єктності.

Першочерговою необхідністю для накреслення стратегії поглиблення суб'єктності України є з'ясування наступних понять і дефініцій, як от: «суб'єктність», «суб'єктність держави», «геополітична суб'єктність»,

«геоекономічна суб'єктність». Так, поняття «суб'єктність» означає воліти бути собою; хотіти і могли обстоювати своє право на існування; самовизначатися у просторі й часі свого існування; творити зміни і форми буттєвості тощо [1].

Маємо переконання, що нині провідним суб'єктом міжнародно-політичного життя залишається держава. Дії держави спрямовані на збереження / примноження власного ресурсного потенціалу (в тому числі й за рахунок іншого суб'єкта), підвищення свого геополітичного статусу й, власне, ступеня геополітичної суб'єктності. *Суб'єктність держави* – це, насамперед, її здатність чинити опір з метою непоступливості своїм суверенітетом, запобігання втрати своєї території, народу й свого існування, здатність цілеспрямовано та відповідально діяти на засадах суверенності та певної автономії в процесі освоєння геополітичного простору, здатність формувати й реалізовувати свою стратегію [2, с. 159], а також здатність відігравати на міжнародній арені роль повноцінного партнера чи сильного опонента, виходячи зі своїми економічними, військово-політичними та духовно-культурними здобутками на світовий рівень [3, с. 23]. Отже, *суб'єктність держави* – це стан її розвитку, коли вона сама творить свою цивілізаційну долю, формує матеріально-технічну базу та соціально-культурну ідентичність, обирає партнерів тощо [4, с. 3-5].

Нагальним завданням є теоретичне формулювання визначень геополітичної та геоекономічної суб'єктності держави. Тож, під *геополітичною суб'єктністю* розуміємо передусім здатність держави проектувати просторовий вплив на інших суб'єктів світової політики та власне здатність вести боротьбу за перерозподіл сфер впливу на локальному, регіональному чи глобальному рівні з метою відстоювання своїх національних інтересів. *Геоекономічна суб'єктність*, за нашим визначенням, – це здатність держави впливати на динаміку світової економіки, а також приймати участь у формуванні економічної картини світу через визначення своєї частки в перерозподілі світових ринків трудових та інтелектуальних ресурсів, товарів і послуг, продуктивних сил, енергетичних потоків, а також економічної підтримки реальних і потенційних союзників, (на глобальному рівні чи в межах певного економічного простору) з метою відстоювання національних економічних інтересів.

Отже, Україна упродовж всього періоду незалежності, в силу внутрішніх та зовнішніх факторів, втрачала свою суб'єктність здійснивши тим самим транзит до об'єкта міжнародної політики. Тому серед головних стратегічних завдань, що постали перед політичним істеблішментом та науковим і експертним середовищем є реалізація алгоритму поглиблення геополітичної й геоекономічної суб'єктності України. Для України вкрай важливим буде здобуття хоча б локального лідерства та можливості номінально впливати на регіональні процеси. Одним із таких механізмів може бути дипломатична участь України у врегулюванні пострадянських конфліктів. Тим часом Україна може реалізувати транзит до набуття геополітичної суб'єктності лише через колективну суб'єктність завдяки наданню безпекового виміру ОДЕР-ГУАМ,

перспективам участі в співдружності Міжмор'я, а також членству в НАТО та ЄС.

Список використаних джерел

1. Краснякова А.О. Політична суб'єктність: умови становлення та ознаки розвитку. URL: http://lib.iitta.gov.ua/9168/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D1%81%D0%BD%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D0%90%D0%BD%D0%B3%D0%A3%D0%BA%D1%80_2.pdf.
2. Лепська Н. Специфіка категоризації простору в геополітиці. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2017. Вип. 15. С. 157–162.
3. Євроатлантичний вектор України: національна доповідь / ред. кол. С.І. Пирожков, І.О. Кресіна, А.І. Кудряченко, Ю.С. Шемшученко та ін. Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: НАН України, 2019. 328 с.
4. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Чи є Україна цивілізаційним суб'єктом історії та сучасності? Вісник НАН України. 2020. № 7. С. 3–15.

ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ ТА ГЕОПОЛІТИЧНЕ ПОЛОЖЕННЯ УКРАЇНИ

Корома Н. С.

кандидат географічних наук, асистент кафедри країнознавства та туризму
географічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Політико-географічне положення держави, як основного суб'єкта міжнародних відносин, визначає її геопросторове положення відносно політико-географічних данностей систем певного рівня, які здійснюють на неї суттєвий вплив та надають йому характерних рис унікальності. Поряд з ним вживається термін геополітичне положення, яке на нашу думку не є тотожним до «політико-географічного»: спільними при аналізі обох є дотримання принципів територіальності, комплексності, глобальності та екологічності/сталості. Геополітичне положення – це власне позиціонування держави на міжнародній арені відповідно до адекватно оцінених наявних у всіх учасників геополітичних і гео економічних ресурсів, характеру управління ними і напрямку застосування наявної у них сили впливу.

Глобальне положення – це геопросторове відношення держави до світової політичної системи і її підсистем, зокрема груп високорозвинених країн, країн «третього світу», колишніх країн «комуністичного блоку», до світових геополітичних осей, геостратегічних інтересів тих суб'єктів, які потрапляють у сферу інтересів тощо. Регіональне положення являє собою геопросторове відношення до системи країн і інших територіально-політичних структур (ТПС) мезорівня того ж континенту, у якому розташована певна держава. Такі регіональні ТПС як правило характеризуються тісними і стійкими політичними, економічними і соціокультурними зв'язками, мають динамічні границі, що залежать від постійної зміни балансу сил на глобальному рівні. Сусідське положення передбачає геопросторові стосунки із державами, які межують з даною країною.

Чим більше варіантів «сусідства» має певна країна по відношенню до суб'єктів різного рівня, тим може бути вигідніше її політико-географічне положення і, відповідно, геополітичного положення. Це надає багато «ступенів свободи» даній країні при виборі близьких чи віддалених зовнішньополітичних і економічних партнерів, але таких, з якими логічно формується вісь геостратегічних (спільних) інтересів – лінії реальних геополітичних відносин в межах функціонального простору взаємодії.

Але для того, щоб формувати такі вісі інтересів, потрібно чітко формулювати свої національні інтереси та активно позиціонувати себе, що означає власне реально оцінити свій геополітичний і гео економічний ресурс,

ефективність управління ними і дотримання чіткого напрямку застосування своєї сили впливу.

Політико-географічне положення України на межі двох великих цивілізаційних просторів європейського і євразійського було й є одним із визначальних факторів її історичної та політичної долі. Географічно Україна завжди була та залишається центральноєвропейською країною. Історично й політично протягом близько чотирьох століть її значна частина перебувала під впливом євразійської соціально-культурної традиції, Російської, а пізніше - Радянської імперії. Розщеплення національної ментальності та, як наслідок цього, складність формування системи геополітичних пріоритетів, національних інтересів, єдиної державної стратегії чималою мірою зумовили невдачу спроб побудови національної державності України в XVII і на початку XX століть, сучасні труднощі становлення України як європейської держави.

І до сьогодні геополітичне положення України є дуже неоднозначним. Лише гнучкість зовнішньої політики і її здатність до постійного маневрування, дозволяє вижити на геополітичних перехрестях, де стикаються інтереси великих держав.

Україна є важливою та активною частиною міжнародної мережі, причому не лише на державному рівні, але й на рівні міжлюдських контактів, що може бути важливою частиною її «м'якої» сили в регіоні. Так, під час Революції Гідності у 2013-2014 рр. українці продемонстрували серйозні трансформаційні зміни в суспільстві країни через свою неприязнь до авторитарного правління, підкресливши своє бажання розбудовуватися за європейською моделлю розвитку. А обрання нового президента України у 2019 р. – непрофесійного політика, російськомовного комедійного актора, відомого у багатьох пострадянських країнах В. Зеленського – вплинуло не лише на внутрішньополітичне життя нашої держави, але викликало велику зацікавленість громадянського суспільства країн пострадянського простору в можливості впливати на внутрішньополітичні трансформації, а саме руйнування старої і формування нової системи суспільно-політичних вартостей і пріоритетів. Чітке визначення геополітичних пріоритетів, консолідація в масовій свідомості базових національних інтересів є одними з найважливіших передумов стабільного розвитку будь-якої сучасної держави в геополітичному просторі. У більшості випадків геополітичні пріоритети виводяться з базових цінностей суспільства, таких як «виживання», «свобода», «демократія», «економічний добробут», «розвиток», соціально-культурні традиції і орієнтації, інші внутрішні (національна ментальність і домінуюча ідеологія, екологічна система тощо) і зовнішні параметри (міжнародне середовище, в тому числі геополітичне, союзи, блоки, історичний досвід і традиції міжнародних відносин тощо).

Одним із принципових стратегічних напрямів вже незалежної України завжди було співробітництво з країнами Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), що пояснюється не лише їх географічною близькістю. Не дивлячись на те, що значна частина країн ЦСЄ, зараз вже є членами ЄС, та множина історичних,

соціокультурних, політичних, економічних питань країн даного регіону (які варто зазначити знаходяться на, так званій, Балто-Чорноморській осі) продовжують логічно вибудовувати систему відносин з різними форматами співробітництва. ЦСЄ має унікальне політико-географічне положення (від історії формування тут політичної карти до глибоких внутрішньополітичних трансформацій), тому перебуваючи завжди в полі геополітичних інтересів більш масштабних міжнародних суб'єктів, при зміні балансу глобальних та регіональних сил, кожна країна регіону мусила переоцінити своє геополітичне положення для адекватного позиціонування себе в системі міжнародних відносин.

Вибудовуючи свою політику в Східній Європі, в Чорноморському регіоні, де Україна природно посідає впливові позиції, має можливість брати участь у визначенні регіональних пріоритетів та їх реалізації. Поки що український потенціал реалізується з перемінним успіхом. Успішність же держави у тому, щоб стати регіональним лідером і залежить це від кількох факторів: від готовності пропонувати ініціативи, привабливі для більшості країн, на яких ці ініціативи розраховані, від володіння достатніми ресурсами для їх реалізації, а також від вміння демонструвати неухильну політичну волю та продовжувати свої ініціативи. Окрім того, вкрай важливим є вміння пропонувати саме той тип лідерства, в якому зацікавлені потенційні партнери, адже лідером стають ті, кого визнають лідером.

УКРАЇНСЬКО-БІЛОРУСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

Михтуненко В. В.

кандидат історичних наук, викладач
кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання
історичних дисциплін

Навчально-наукового Інститут історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка

Розвиток українсько-білоруських відносин після розпаду Радянського Союзу обумовлюється тим, що з набуттям незалежності Білорусь і Україна зіткнулися з практично однаковими проблемами, а також володіли схожими стартовими позиціями і були вкрай зацікавлені в розвитку тісного і взаємовигідного співробітництва. У державно-політичній сфері до цього підштовхували спільне минуле, тисяча кілометрів спільного кордону і геополітичне положення двох країн.

Новітня історія наших держав, а отже, двосторонніх взаємин, досить неоднозначна. Довгострокова концепція співпраці між Україною і Республікою Білорусь була закріплена договором «Про дружбу, добросусідство і співробітництво» (від 6 серпня 1997 року), де сторони домовилися про невтручання у внутрішні справи, непорушність існуючих між ними кордонів і підтвердили, що не мають територіальних претензій один до одного [2, с. 21]. Власне цей договір до 2014 року був основним документом, що визначав принципи двосторонніх відносин між Україною і Республікою Білорусь. Однак військова агресія Російської Федерації проти України на Сході та анексія Криму перевели українсько-білоруський міждержавний діалог з площини співпраці, в площину «німого нейтралітету».

На сучасному етапі політичний діалог між державами, як і в минулому, визначається рівнем залученості обох держав в інтеграційні процеси з ЄС та Російською Федерацією. Україна значно просунулася у відносинах з ЄС, але внаслідок цього процесу стала об'єктом агресії з боку Росії.

Важливо зазначити, що російський фактор завжди обтяжував нормальний політичний діалог між Україною і Білоруссю. З 2014 року відносини України і Білорусі зазнали кардинальні трансформації через російсько-український конфлікт. Фактично окупувавши Крим, і ввівши регулярну армію на Донбас, Росія підготувала плацдарм для того, щоб на довгі роки визначити в свою користь геополітичний вибір країн регіону.

У цих умовах Україна і Білорусь, ні окремо, ні разом узяті, не мають можливості захистити себе від агресії третьої сторони і порушення принципів міжнародного права. Все це відбувається на тлі економічного і енергетичного шантажу, втягування членів проросійських інтеграційних структур в конфлікт.

Цікаво, що в умовах обмеження економічних зв'язків між Росією та Україною, Білорусь виконує роль посередника, торговельного партнера для взаємозалежних підприємств Росії та України (передусім машинобудування).

Білорусія і Україна співпрацюють у паливно-енергетичній, транспортній сферах, сфері виробничої кооперації. Багато років між Україною і Білорусією існують тісні торговельно-економічні зв'язки завдяки територіальній близькості та взаємній інтеграції господарських комплексів.

Крім безпосередньої торгівлі, Україна зацікавлена в транзиті енергоресурсів – нафти з Азербайджану до нафтопереробних підприємств Білорусі через свою територію, електроенергії з України в Литву через територію Білорусі, скрапленого газу із LNG-терміналу в Клайпеді у зворотному напрямку [3, с. 115]. Незважаючи на домінування економічних проектів в порядку денному Києва та Мінська, українську сторону передусім має цікавити самостійність політичної позиції Білорусі, яка все частіше тримається зовнішньополітичного фарватеру Російської Федерації.

Отже, аналізуючи сучасні білорусько-українські відносини, відмічаємо їх неоднозначність. Хоч обидві сторони осмислюють низький рівень політичного співробітництва, між державами відсутні масштабні протиріччя. Розбіжні внутрішньополітичні реалії, різні зовнішньополітичні напрямки перешкоджають розбудові повноцінних міждержавних відносин, які на даний час не мають системи і не підвладні стратегічним інтересам сторін. Стратегія господарської взаємодії між Україною і Республікою Білорусь базується на поступовій взаємозалежності і взаємодоповнюваності економік обох держав на внутрішньому ринку. Важливими стратегічними напрямками розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Білорусією є: активізація транскордонної співпраці, яка поєднує зусилля в економічній сфері, а саме в сільському господарстві, в розвитку соціальної, туристичної, інформаційної та виробничої сфер, розвитку транспортної мережі, науковій та культурній співпраці, охороні навколишнього природного середовища [1, с. 165].

На сучасному етапі видається, що слабкий політичний діалог між Україною та Білоруссю вказує на невтішні перспективи взаємовідносин двох країн. Проте Білорусь, взявши на себе миротворчу роль в Мінських переговорах по Україні, дещо оживила їх перебіг. Очевидно, що О. Лукашенко, як завжди, балансує: намагаючись публічно залишатися неупередженим, як по відношенню до України, так і до Росії, при цьому дії останньої оцінює дуже обережно. Не дивлячись на те, що численні скептичні оцінки перспектив українсько-білоруських зв'язків, говорять про безперспективність відносин двох держав, до останніх подій (масових протестів у Білорусі проти влади О.Лукашенка) Мінськ давав зрозуміти, що він готовий до зміцнення співпраці з Києвом. Однак, внаслідок буремних подій 2020 року в Білорусі, О. Лукашенко знову пішов на зближення з Російською Федерацією (як гарантом його влади), а у відносинах з Україною знову були зміщені пріоритети.

Список використаної літератури

1. Польовий Т. Є. Україна – Республіка Білорусь: особливості міждержавного діалогу на сучасному етапі / Т. Є. Польовий // Вісник Дніпропетровського університету. – 2015. – № 1. – С. 160-168.
2. Толстов С.В. Українсько-білоруський діалог: пошук нових можливостей / С.В.Толстов // Зовнішні справи. – 2016. – №12. – С. 20-22.
3. Українська призма: Зовнішня політика 2019. Аналітичне дослідження // ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма», Фонд ім. Ф. Еберта. – Київ, 2020. – 390 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ЩОДО ДЕРЖАВ АФРИКИ ТА БЛИЗЬКОГО СХОДУ ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА ВОЛОДИМИРА ЗЕЛЕНСЬКОГО

Мішин О. В.

кандидат політичних наук,
асистент кафедри міжнародного регіонаознавства
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В 2019 р. в Україні демократичним шляхом відбувся процес зміни голови держави та дострокові вибори Верховної Ради, що стало започаткувало широкий комплекс політичних перетворень. Вперше в історії незалежної України висуванці однієї політичної сили – партії «Слуга народу» обійняли посаду Президента та сформували монобільшість у парламенті. Значний інтерес для дослідження викликає вплив подібної конфігурації на зовнішньополітичний курс України, в тому числі щодо держав Африки та Близького Сходу. Тим паче, що вже сплила практично третина терміну президентського мандату В.Зеленського, отже є усі підстави зробити проміжні висновки.

Варто підкреслити, що ст.106 Конституції України наділяє Президента надзвичайно широкими повноваженнями саме у сфері міжнародних відносин, керівництва зовнішньополітичною діяльністю, ведення переговорів та укладання міжнародних договорів [1]. Таким чином можна вести мову про ключову роль саме голови держави та його стилю у виробленні політики щодо країн Африки та Близького Сходу, що і є предметом аналізу.

Відносно методології дослідження проблеми, то автор зосередився на інституціональному підході, що дає змогу розкрити специфіку діяльності Президента, при цьому акцент робиться на описі концептуальних підходів до регіону Африки та Близького Сходу та практичних кроках з реалізації державної політики. Також автор вдається до системного методу, описуючи внутрішнє та зовнішнє середовище реалізації Президентом його політики.

Власне внутрішньодержавний контекст, окрім фактору олігополії партії «Слуга народу» необхідно доповнити згадуванням того, що на часовому проміжку у 18 місяців відбулося як переформатування команди Офісу Президента (ОП), так і зміна Кабінету міністрів. Щодо основних сучасних параметрів зовнішнього середовища в регіонах Африки та Близького Сходу треба виділити, як сприятливі, так і негативні для України чинники. До числа можливостей, які на поточному етапі відкриваються перед керівництвом України на означених просторах виступають: зацікавленість Туреччини в налагодженні тісної всебічної взаємодії з Україною; стійкий інтерес арабських країн Перської затоки у вкладенні інвестицій до України; нормалізація відносин між Ізраїлем та ОАЕ, Бахрейном та Суданом; демократичні перетворення в

Ефіопії, Алжирі, Судані; зростання попиту на продовольство в африканських країнах. В той же час, наявні і суттєві регіональні виклики та обмеження: напруження у відносинах Ірану, США та держав-сусідів; неврегульованість проблеми компенсацій за збитий іранськими військовими над Тегераном український Boeing 737; внутрішньодержавні конфлікти в Сирії, Іраку, Лівані, Ємені, Лівії, ДР Конго, країнах Сахелю; проблема міжнародного тероризму; негативна кон'юнктура на ринку енергоносіїв обмежує інвестиційні можливості арабських нафтовидобувних держав. До чинників глобального характеру, які мають вплив слід віднести пандемію COVID-19, що ускладнює чи навіть унеможливорює фізичне пересування людей, а також підриває економіки країн аналізованих регіонів.

Якщо вести мову про концептуальний вимір діяльності Президента України В.Зеленського на африканському та близькосхідному напрямках, то у його передвиборчій програмі вони на пряму не згадуються. Отже, підхід до них є похідною від реалізації європейського та євроатлантичного курсу України, вирішення завдань відновлення територіальної цілісності України та економізації зовнішньої політики. Отже, в даний час лише відбувається концептуальне формування політики щодо держав цих регіонів. Слід відзначити, що у вересні 2019 р. заступник голови ОП І.Жовква заявив, що Африка не залишиться без уваги президента, і планується президентське турне оскільки «є ініціативи щодо активізації економічної взаємодії з країнами африканського регіону» [5]. Це надзвичайно важлива заява, оскільки вже понад 10 років триває незручна пауза на найвищому рівні у відносинах між Україною та країнами Африки. Щодо Близького Сходу, то Жовква наголосив, що Президент відніс Туреччину до стратегічних партнерів Києва у регіоні [3]. Натомість Ізраїль позиціонується, як надійний партнер, і у ВТС, і у наукомістких галузях [4]. З-поміж арабських країн особливо виділяються ОАЕ, Катар та Єгипет [2].

Відносно практичних кроків зовнішньополітичної діяльності Президента Зеленського на згаданих напрямках, то, по-перше, здійснюється поступова ротація послів, а, по-друге, відбуваються президентські державні візити. В світлі ротацій, акцент робився на тому, що дипломатичним місіям України в країнах Африки та Близького Сходу потрібна нова динаміка. Втім, станом на жовтень 2020 р. Президент призначив лише 7 нових послів: до Катару, Йорданії, Марокко, ПАР, Ізраїлю, Нігерії та Тунісу. У таких важливих країнах, як Туреччина, Саудівська Аравія, ОАЕ, Іран лишаються призначенці попереднього президента, отже поточне кадрова ситуація не дозволяє вести мову про повноцінне оновлення.

В сенсі міжнародних контактів В.Зеленського, слід відзначити два офіційних візити до Туреччини, відвідання Ізраїлю та Оману. Підвищений інтерес Зеленського до Анкари обумовлений не лише стандартними питаннями, бо найголовнішою є взаємодія з турецькою стороною в питанні захисту інтересів кримських татар та реалізації стратегії деокупації Кримського

півострову. Через це українсько-турецькі міждержавні відносини переживають «золоту добу» [6].

Отже, специфіка змісту зовнішньополітичного курсу Президента В.Зеленського щодо країн Африки та Близького Сходу обумовлюється потребою вирішення нагальних внутрішніх завдань України, таких як відновлення територіальної цілісності та підвищення добробуту українців. В 2019-2020 рр. відносини з країнами регіонів лише обмежуються близьким контуром (Туреччина, Ізраїль, Єгипет), але очевидно, що його межі будуть в наступні роки розширюватися. В концептуальному плані команда президента Зеленського лише формує засади стратегії відносин з аналізованими регіонами. Для остаточного вироблення формулювань та задач цієї стратегії з боку ОП доцільним буде залучення експертного потенціалу українських науковців-сходознавців – зокрема з відповідних кафедр Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, а також фахівців незалежних спеціалізованих експертних груп, подібних до платформи «Центру дослідження Африки».

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Володимир Зеленський обговорив з Президентом Єгипту розширення торговельно-економічної та інвестиційної співпраці [Електронний ресурс]: Офіційне інтернет-представництво Президента України, 25.09.2019. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-obgovoriv-z-prezidentom-yegiptu-rozshire-57501>

3. Заступник керівника Офісу Президента: Володимир Зеленський – абсолютно рівний гравець на світовій арені [Електронний ресурс]: Офіційне інтернет-представництво Президента України, 05.05.2020. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/news/zastupnik-kerivnika-ofisu-prezidenta-volodimir-zelenskij-abs-61005>

4. Заступник керівника Офісу Президента Жовква: Пріоритет зовнішньої політики президента Зеленського – це економіка [Електронний ресурс]: Інтерфакс-Україна, 18.06.2020. – Режим доступу: <https://ua.interfax.com.ua/news/interview/669585.html>

5. Зеленський планує турне країнами Латинської Америки та Африки [Електронний ресурс]: Liga.net, 18.09.2019. – Режим доступу:

<https://news.liga.net/politics/news/zelenskij-planiruet-turne-po-latinskoy-amerike-i-afrike>

6. Kerem, S. Ukrayna Devlet Başkanı Zelenskiy Türkiye ziyareti öncesi DHA'ya konuştu [Електронний ресурс]: Demirören Haber Ajansı, 16.10.2020. – Режим доступу: <https://www.dha.com.tr/dunya/ukrayna-devlet-baskani-zelenskiy-turkiye-ziyareti-oncesi-dhaya-konustu/haber-1792989>

ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ

Новицька Н. В.

аспірантка кафедри міжнародного регіонаознавства
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Наявність стратегічно важливих природних енергетичних ресурсів в поєднанні з вигідним геоположенням, а саме виходом до Баб-ель-Мандебської протоки та Ормузької затоки, які мають стратегічне значення, дозволило державам Перської затоки переміститися з регіональної периферії у фокус світових економічних та політичних систем.

Україна є однією з тих держав, яка має зацікавленість у налагодженні відносин з країнами Перської затоки. Важливість цього регіону для України полягає у можливості розвитку торговельно-економічного співробітництва. Хоч Україна і є енергодефіцитною державою, на даному етапі можливості імпорту чи транзиту енергоресурсів з регіону Затоки є досить обмеженими.

Пріоритетами зовнішньої політики України у даному регіоні є розвиток стабільних, заснованих на взаємній повазі та взаємовигідних відносин. Україна зацікавлена у розвитку продуктивного співробітництва з державами Перської затоки у галузі модернізації нафтових родовищ та будівництва нафтогазової інфраструктури, сільського господарства, залученні інвестицій, розвитку спільних науково-технічних проєктів та співробітництві у оборонній сфері. Не менш важливим наміром України є зміцнення власних економічних позицій на ринках регіону, а також посилення регіональної безпеки та стабільності [1].

Королівство Саудівська Аравія є одним з лідерів Ради співробітництва арабських держав Перської затоки і Організації країн-експортерів нафти. Країна володіє найбільшим ВВП серед арабських країн, який становить 793 млрд дол. США. КСА знаходиться на другому (після Венесуели) місці в світі за запасами нафти у розмірі 268 млрд бар., що становить 15,7% світових запасів і також на другому (після США) - за видобутком, 12 млн бар./день, що становить 13% світового видобутку [2].

Відносини між Королівством Саудівська Аравія та Україною є двосторонніми та беруть початок з моменту визнання незалежності України Саудівською Аравією у 1992 році. Дипломатичне представництво Саудівської Аравії в Україні розпочало свою діяльність у вересня 2009 року. Економічні та політичні відносини між двома державами засвідчили співпрацю в різних сферах. У 2016 році Саудівська Аравія та Україна підписали 7 угод, включаючи угоду про уникнення подвійного оподаткування, угоду про захист інвестицій та рамкову угоду щодо комерційного та науково-технічного співробітництва.

Саудівська Аравія вважається одним з найважливіших партнерів України в регіону Перської затоки та Близького Сходу загалом, і вона займає друге

місце серед арабських країн за обсягом торгівлі та обміну послуг. Обсяг торгівлі з Саудівською Аравією в 2019 році оцінювався майже в 923 млн. дол. США, з позитивним балансом для України у 569 млн. дол. США. Королівство активно купує чорні метали, зернові культури, особливо ячмінь, мед, молочні продукти, яйця та є найбільшим покупцем українського м'яса [3].

Перспективними напрямками співробітництва є енергетика (відновлювані джерела енергії та атомна енергетика), будівництво (інфраструктурні проекти), управління водними ресурсами та транспорт, а також машинобудування та авіабудування. Саудівські підприємства досить активно проводять свою діяльність у напрямі виходу на український аграрний ринок. На початку вересня 2018 року Саудівська сільськогосподарська інвестиційна компанія SALIC оголосила, що одна з її дочірніх компаній, UK Salik, повністю придбала найбільшу сільськогосподарську компанію України Mriya Agro Holding, підписавши таким чином найбільший контракт в аграрному секторі в історії незалежності України.

У листопаді 2018 року (в рамках шостої сесії Міжурядової українсько-саудівської комісії з питань науково-технічного та торговельно-економічного співробітництва) було проведено спільне засідання Українсько-саудівської ділової ради та перший саудівсько-український інвестиційний форум агробізнесу у місті Києві [4].

Варто зазначити, що свою діяльність в Україні інвестиційна компанія SALIC розпочала ще 2013 році, придбавши британську компанію «Continental Farmers Group». Згодом в оренду було взято близько 45 тис. земельних угідь на території Львівської та Тернопільської областей, де вирощують цукровий буряк, а також зернові та олійні культури. У 2018 році після викупу агрохолдингу Mriya компанією SALIC було взято в оренду в Україні загалом близько 200 тис. га земелі [5].

Міністерство навколишнього середовища, води та сільського господарства Саудівської Аравії розглянуло шляхи спільної співпраці з Україною у понад 17 різних секторах за участі 20 державних установ під час підготовчої зустрічі до шостого засідання Спільного комітету України та Саудівської Аравії, яке буде відбуватися в українській столиці з 12 по 23 листопада.

5 лютого в Будинку офіцерів ЗСУ була проведена зустріч між Міністром оборони України Андрієм Загороднюком та заступником Міністра оборони Саудівської Аравії Мохаммедом бін Абдуллою Аль-Аішем. В ході зустрічі було обговорено політичну та безпекову ситуацію в Україні та світі. Сторони окреслили перспективні напрямки співпраці в сфері оборони, а також початок втілення нових і продовження вже діючих їхніх проектів з різних напрямків співробітництва. Унаслідок цієї зустрічі було підписано Угоду про співробітництво в оборонній сфері між Кабінетом Міністрів України та Урядом Саудівської Аравії [6].

Ця угода дасть новий поштовх військово-технічному співробітництву між державами, а також дозволить посилити співпрацю між Саудівською Аравією та Україною в оборонній сфері.

Отже, важливість регіону Перської затоки для України зумовлена значним потенціалом взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва. Економічна прибутковість співпраці України та Саудівської Аравії є безсунівною. Королівство слугує величезним ринком збуту для великої кількості товарів з України, а науково-технічне співробітництво між сторонами, в свою чергу, забезпечує створення нових робочих місць у нашій країні. Розмір інвестиційних можливостей Саудії є настільки значним, що їх участь в Україні має стати одним із основоположних питань взаємозв'язків між державами.

Список використаних джерел

1. Redko K., Mahmood M. Ukraine and Kingdom of Saudi Arabia: establishing bilateral ones economic relations / K. Redko, M. Mahmood // Інвестиції: практика та досвід, No 17—18/2020. – С. 69-75.
2. Saudi Arabia facts and figures / Organization of the Petroleum Exporting Countries / – 2020. – Режим доступу до сайту: https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/169.htm
3. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Королівством Саудівська Аравія/ Посольство України в Королівстві Саудівська Аравія – 2012. – Серпень 26. – Режим доступу до сайту: <https://saudiarabia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/532-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-sauidivsykoju-araviyeju>
4. Dr. Ali Emad Mohamed Azhar. Partnerships in Policy-Relations between Ukraine and Saudi Arabia / Academic Journal of Research and Scientific Publishing – 2020. – Вересень 05. – Режим доступу до сайту: <https://www.ajrsp.com/en/Archive/issue-17/Partnerships%20in%20Policy-Relations%20between%20Ukraine%20and%20Saudi%20Arabia.pdf>
5. Saudi Arabia takes over Mriya agroholding, plans to consolidate Ukrainian assets / Ukraine's global voice – 2018. – Вересень 13. – Режим доступу до сайту: <https://www.kyivpost.com/business/saudi-arabia-takes-over-mriya-agroholding-plans-to-consolidate-its-ukrainian-assets.html?cn-reloaded=1>
6. Украина будет сотрудничать с Саудовской Аравией в оборонной сфере / День – 2020. – Лютий 06. – Режим доступу до сайту: <https://day.kyiv.ua/ru/news/060220-ukraina-budet-sotrudnichat-s-saudoyskoy-araviyey-v-oboronnoy-sfere>

ПЕРСПЕКТИВНІ ТРЕНДИ СВІТОВОГО СИСТЕМНОГО РОЗВИТКУ

Погорська І. І.

доктор політичних наук, старший науковий співробітник,
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В загальноісторичному процесі планетарного розвитку основні тенденції, які визначають перехід до нового циклу еволюції є трансформаціями з далекосяжними наслідками, що структурують міжнародну систему та визначають нову модель структуризації міжнародних відносин з точки зору розподілу відносної потужності. Сучасний біфуркаційний період полягає у зміні світової системи на асиметричну модель багатопольної системи, де зростаючий розподіл влади спричинить собою подвійний ефект: повернення для одних акторів до історичної ваги схожої з часом до Другої світової війни й форматування нової статусної реальності для інших. В даному контексті є сенс визначити три наступні тренди світового розвитку: - зменшення західного домінування; - прискорення ефектів глобалізації в регіонах найбільшого зростання поряд із уповільненням її в загальносвітовому масштабі; - зростання нестабільності і мінливості процесів, що відбуваються в міжнародному середовищі.

Наступні десятиліття мають становити період геополітичного переходу до глобальної асиметричної багатопольності, що знаменуватиме завершення історичного циклу цивілізаційного домінування Заходу, який позначив розвиток міжнародних відносин з 16 століття. Відносне зниження потужності Сполучених Штатів, ризик суттєвого зниження рівня глобального впливу Європи, практичне підтвердження великих амбіцій регіональними гравцями, підкреслюють факт зсуву ваги світового стратегічного центру й знаменуватимуть релятивізацію його потужності. США зберігатимуть перевагу, однак у жорсткій конкуренції з піднесенням нових великих держав.

Витіснення потужності Заходу відбуватиметься насамперед через процес структуризації відносин світової спільноти з КНР, залишаючи менше уваги іншим важливим ареалам впливу. Суттєво, що в результаті зменшення відносної потужності Сполучених Штатів і Європи відбувається втрата важливості «Західної лідерської єдності», їхньої дії у якості колективного цивілізаційного актора, що має винятковість у доступі до наукових знань та технічних інновацій, домінування у торгівлі і міжнародних фінансах, а безперечне військово-верховенство залишилось у минулому.

Таким чином універсальність західної моделі світового устрою, що була нормативною силою з епохи Просвітництва й мала глобальне аксиологічне значення, починає конкурувати з новими моделями-альтернативами.

Ствердження нових великих держав також позначено впливом на еволюцію міжнародної системи такої стратегічною характеристики як «невизначені траєкторії» розвитку, при чому це стосуватиметься як внутрішніх так й зовнішніх вимірів нових претендентів на формування нового світового порядку. За даної ситуації основні невідомі змінні у міжнародно-системному переформатуванні - темпоральність переходу до нових системно-функціональних підвалин організації глобального світу й масштаби хаотичності у процесі систематизації потужності різнорівневих полюсів міжнародно-політичного тяжіння. Здатність акторів адаптуватися до нових відносин влади, які будуть отримані за результатом, не може бути однаковою, але неминуче приведе до відносного зниження чи збільшення їхнього впливу, що буде визначальним для ступеня міжнародної стабільності.

Ліберальна модель розвитку, яка була глобальною політичною та економічною домінантою після 1945 року, буде зазнавати значної конкуренції, а відтак і впровадження інших цивілізаційних стандартів. При цьому багатосторонність, що так й не досягла ефекту глобальної гармонізації міжнародних відносин, змінюється на односторонність у багатополярному світі. Однак, ступінь хаотичності зростатиме в результаті злиття неузгодженості дії кожної з силових конфігурацій акторів, додаючи їхні ефекти до мереж обмежень та зобов'язань дій міжнародних інституцій.

У масштабах глобальної системи світових взаємодій визначаються драйвери, пов'язані з змінами у її конфігурації. Період до 2045 року включатиме три широкі набори ключових драйверів змін: зміни, пов'язані з багатополярністю, інтеграцією / фрагментацію та співпраця/ /динаміка конфлікту у міжнародних відносинах. Усі сценарії передбачають більший розподіл у відносинах влади серед основних світових держав, хоча і визнається важливість збереження ролі міжнародних організацій та недержавних акторів. Окрім груп драйверів, пов'язаних з конфігурацією світової системи, є додаткові драйвери змін - важливі взаємопов'язані процеси, які вплинуть на розробку та розвиток зовнішньої політики й що вивчаються шляхом «кондиціонування» внутрішніх політик щодо трансформаційних викликів сучасності як: старіння населення в більшості економічно розвинених країнах продовження міграційних потоків, неоднаковий розподіл природних та технологічно-інтелектуальних ресурсів для розвитку та соціальних благ через потенційну втрату продуктивності із зростанням невдоволення населення якістю політичних інституцій та еліт.

Насамперед, падіння американської гегемонії. Злам пов'язаний з американською демократичною імперією й її відмова від гегемонії на користь національного стратегічного відступу буде супроводжуватись зростанням хаотичності. Роз'єднаність Заходу відкриває нові стратегічні можливості для маневру насамперед Москві та Пекіну. В даному контексті Великі трансрегіональні проекти, як «Новий шовковий шлях» не є багатосторонніми, але діють на основі двосторонніх меморандумів, що дає реальну гнучкість та можливість, за поточної зміни умов, повторно змінювати тактику.

Таким чином можна прогнозувати тренд на зміни функціонального формату багатосторонньої системи глобальних взаємодій, коли вона слугуватиме основою для широкого багаторівневого політико-торгівельного форуму, де за посилення декількох великих держав, багатосторонність стає перш за все стратегічним активом участі в світових справах. Замість глобального проекту скоріше демонструватиметься стратегія ситуативного вибору за інтересами. Отже, система за якої головний конкурент діятиме за логікою гегемонічною, скоріше щодо створення конкурентної геоeкономіки, де поряд неліберальні регіональні угруповання та широка односторонність, а на фасаді збереглася багатостороння система, полярний або нульовополярний (безполіусний) світ здається також нереалістичною ностальгією за минулим. Варто погодитись, що не тільки США більше не матиме достатньої відносної сили докорінно реформувати інституціональну механіку багатосторонності - поки Китай ще не є достатньо потужним для виконання таких глобальних трансформацій – але також вони більше не матимуть політичної волі відповідної потужності бо не мають чіткої моделі-проекту глобального світу. Парадоксальним чином США збережуть ранг першої світової сили, здатний принаймні теоретично підтримати лідерство на всіх континентах, але вочевидь на деякий історичний період виводять цей актив в «стратегічний запас». Якщо є ймовірність, що вони відійдуть від ряду регіонів, США повинні мати можливість продовжувати покладатися на них (динамічна демографія, потужна інноваційна спроможність і пристосованість, відчутні матеріальні та нематеріальні потоки – товари, люди, ідеї тощо) і військовий інструмент з глобальною здатністю означатиме збереження чільного місця в більшості компонентах глобальної влади.

Посилена геополітична конкуренція може спричинити кризи, неправильні судження та військові ескалації у місцях, де відповідні ділянки впливу перетинаються (Арктика, Східна Європа, Азіатсько-Тихоокеанський регіон тощо), де може спостерігатися уповільнення. Спад економічного зростання разом із серйозними соціальними нерівностями, може призвести до великої соціальної та політичної нестабільності в азіатському ареалі, де деякі актори можуть бути більш стриманими, аніж інші, щоб дозволити розробку, придбання та використання платформ, які використовують силу відповідно до заздалегідь заданих параметрів, але з тактичною самостійністю. Це може дати перевагу урядам, які мають необхідну інфраструктуру та є більш вільними у питаннях посилення власної силової конфігурації.

НЕВІЙСЬКОВІ АСПЕКТИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ І НАТО

Подрєз Ю. В.

кандидат історичних наук, доцент,
директор Навчально-наукового Інститут історії, права та міжнародних
відносин

Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Відносини Україна-НАТО та ставлення українського суспільства до Альянсу не були простими, але ситуація в країні почала корінним чином змінюватися з розв'язанням Росією агресії проти України. У протистоянні російській військовій агресії Україна не отримала безпосередньої військової підтримки Альянсу у вигляді втручання, оскільки вона не є членом НАТО і, відповідно, не входить до його системи безпеки. Однак, активізувалася співпраця у політичній, економічній та наукових галузях.

Варто зазначити, що піднімаючи питання про відносини України з НАТО, акцент науковців найчастіше робиться на військовому співробітництві, що цілком обґрунтовано, оскільки Північноатлантичний альянс це в першу чергу військовий блок. Однак за роки, що минули з часу закінчення «холодної війни», Альянс серйозно змінився, трансформувався і сьогодні в арсеналі його діяльності вже не тільки забезпечення військової безпеки своїх членів. Йдеться про те, що до теперішнього часу сфера функціональної активності блоку стала набагато ширшою, ніж раніше. Сьогодні НАТО знаходить собі застосування в таких галузях, як економіка, енергетика, наукова (високі технології) та інших. Відповідно можливості Альянсу для співпраці зі своїми партнерами помітно розширилися[1, с. 102].

Найбільш активним вектором співпраці України з НАТО є економічна сфера, яка координується Економічним комітетом Альянсу. В рамках роботи комітету, проводяться активні дослідження економічних тенденцій та економічних питань в галузі оборони; готуються економічні розрахунки щодо країн-членів блоку в контексті військового планування Альянсу, підтримуються контакти з міжнародними економічними організаціями, розробляються програми співробітництва НАТО і країн-партнерів в економічній галузі.

В рамках економічної співпраці України з НАТО здійснюється спільний проект Україна-НАТО з мовної перепідготовки військовослужбовців, звільнених у запас або відставку. Така спільна робота направлена на адаптацію військовослужбовців до реалій сучасного світу, що включає вивчення іноземних мов, навчання професійним та менеджерським навичкам в багатьох сферах та багато іншого. Крім того, в рамках економічного співробітництва проводяться щорічні курси з питань формування та виконання військового бюджету для представників українських міністерств: економіки, оборони, фінансів. Досвід України вважається в НАТО найбільш успішним і взятий на

озброєння при реалізації аналогічних програм в країнах Південно-Східної Європи.

Важливою складовою економічного співробітництва України з НАТО в економічній сфері є діяльність Робочої групи з питань економічної безпеки. Аспекти безпеки в контексті економічного розвитку обговорюються на щорічному симпозиумі НАТО з питань економіки та інших семінарах і конференціях[2, с. 65]. На симпозиум збираються представники підприємницьких структур, університетів, національних та міжнародних адміністрацій, які використовують цей форум для розширеного обміну ідеями та практичним досвідом в галузі економіки.

Важливим напрямком допомоги НАТО Україні стала медична реабілітація поранених, а також забезпечення обладнанням медично-лікувальних закладів України та підготовка спеціалізованого персоналу. Підписана Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Агенцією НАТО з підтримки надала Україні можливість в рамках відповідного Цільового фонду Альянсу отримати допомогу з фізичної реабілітації військовослужбовців, поранених в антитерористичній операції в Донецькій та Луганській областях. Українські військові пройшли або продовжують проходити лікування та реабілітацію в медичних закладах країн-членів НАТО, зокрема, США, Німеччини, Польщі, Литви. Перспективним у цьому плані видається підвищення спроможностей українських медиків надавати медичну допомогу українським пораненим, що передбачає забезпечення українських медичних підрозділів, госпіталів та лікарень необхідним обладнанням для порятунку життя українських воїнів.

Ще один важливий проект, який здійснюється за підтримки програми НАТО «Наука заради миру і безпеки»[3] - це розвиток української національної науково-дослідної та освітньої програми. Прикладом спільності інтересів між НАТО і Україною в подібній сфері є залучення блоку до участі в ініціативі України і Білорусі по об'єднанню зусиль в рамках проекту, покликаного допомогти нашій країні подолати ризик повеней в басейні річки Прип'ять.

Ще одним напрямком в галузі наукового співробітництва України та НАТО є розвиток інтернет-інфраструктури і високих технологій. В даному контексті варто звернути увагу на Українську національну науково-дослідницьку та освітню мережу (UNREN) в якості основної платформи для організації освітньо-інформаційної інфраструктури. Сьогодні вона об'єднує понад 50 університетів і наукових установ у всіх регіонах України.

Таким чином, слід зазначити, що потенціал і ресурси НАТО на даному напрямку співпраці Україною розвиваються вельми активно і плідно. Україна має неабияку користь з даного партнерства з точки зору запозичення корисного досвіду Альянсу в організації нових наукових проектів, які сприяли б вирішенню ряду проблем у розбудові Української держави.

Розширення функціональної діяльності НАТО в бік доповнення військово-політичної сфери ще і невійськовими складовими дало блоку НАТО можливість активізувати свої партнерські відносини з країнами, які не є

членами Альянсу. Така співпраця дала можливість Україні інтенсифікувати свій діалог з НАТО, вийти далеко за рамки тільки військового співробітництва.

У підсумку варто зазначити, що співпраця України з НАТО охоплює цілий комплекс заходів, як у військовій так і невійськовій сферах. До непрямої військової допомоги відноситься: підготовка українських військовослужбовців інструкторами НАТО, проведення спільних навчань та постачання обладнання й екіпіровки, що є надзвичайно важливим для розвитку нашої держави. До невійськової сфери входить допомога Україні, в галузі економіки, кіберзахисту, логістики, медичної реабілітації та науки. Розвиваючи їх, Україна отримує потужну міжнародну підтримку, допомогу у медичному забезпеченні, проведенні внутрішніх реформ, подоланні наслідків природних лих, забезпеченні енергетичної та інформаційної безпеки.

В перспективі поглиблена невійськова співпраця з НАТО дозволить Україні наблизитись до стандартів Альянсу, здійснити внутрішні демократичні перетворення та підвищити ефективність цивільних секторів безпеки нашої країни. Крім того, ця сторона співробітництва надасть можливість великій частині українського населення безпосередньо відчувати її результати та краще зрозуміти сутність Організації Північно-Атлантичного Договору.

Список використаної літератури

1. Бабенко В.Н. Украина и НАТО: проблемы и перспективы / В.Н. Бабенко // Актуальные проблемы Европы. – 2019. – № 3. – С. 101-116.
2. Вступ до НАТО – стратегічний вибір України / За заг. ред. О.І. Соскіна.– К.: Вид-во «Ін-т трансформації суспільства», 2008. – 192 с.
3. Україна-НАТО : офіційний веб-сайт. –Режим доступу: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ua/ukraine-nato/partnership-for-peace>

**TRAINING OF A COMPETITIVE SPECIALIST IN DOMESTIC
AND FOREIGN EXPERIENCE IN THE CONDITIONS OF
UKRAINE'S INTEGRATION INTO EUROPEAN AND WORLD SPACE**

Sokolovska Irina

Associate Professor of Hygiene and Ecology,
Zaporizhzhia State Medical University

Zarytska Valentyna

Doctor of Psychological Sciences,
Professor at the Classical Private University

Hryshyna Tetiana

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor at the Classical Private University

Kovtun Roman

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor at the Classical Private University

Bulanov Valerii

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor at Dnipro University

In the context of Ukraine's integration into the European and world space, there is a need to find alternative solutions to problems, improve the economy, regulate policy issues, and innovate in medicine. But to go through this difficult path, you must first adjust the most important mechanism for launching the country's success - education. In Ukraine, ensuring a quality level of professional training of teachers is based on the preservation of national heritage and the use of the best examples of world experience, which is emphasized in modern policy documents, including the Law of Ukraine "On Higher Education" (2014), "New Ukrainian school: conceptual Principles of Secondary School Reform" (2016), the draft Law of Ukraine "On Education" (2017).

Ukrainian pedagogical education has gone through a thorny path, forming a strong framework of experience, which now educates the best professionals. However, within only one country it is very difficult to create a steadfast system of education of competitive professionals.

Ukrainian education has long been working with foreign educational features that help train professionals. On the example of training in European countries, we can trace how training takes place there and which aspects Ukraine can adopt.

In Austria, the training of future teachers considers the following aspects: conducting special tests to determine the professional suitability of applicants for more careful selection; introduction of introductory pedagogical practice in the first weeks of training of future teachers in higher educational institutions; extension of

the term of pedagogical practice due to reduction of time for theoretical training; introduction of student internships in European countries [1, p.31-35]. In the UK, even created an "internship" for young teachers. Teachers have to work at the school for a year to obtain a qualification certificate. In Ukraine, such a system has been introduced in medical universities, where students must undergo an "internship" - as one of the stages of study. This form of education introduces the student to the field of his work much better. Pedagogical practice in England - (25% of total teaching time) is a mandatory element of pedagogical education. In the English system of teacher training there are two forms of practice: traditional (long-term with a break from college) and serial (short-term without a break from classes, can last noon, day, week). Pedagogical practice includes: attending classes in order to study the features of the educational process, review and analysis of demonstration lessons, micro-teaching, independent training. During pedagogical practice, the main attention of students is focused on mastering the methods of planning, organization and management of the pedagogical process, as well as self-realization. Pedagogical practice provides students with the development of advanced pedagogical experience [4, p. 232]. In Denmark, the program "Selection for the teaching profession" was launched, which is a kind of psychological and pedagogical test of motivation for choosing this profession. A dynamic program "Introduction to the teaching profession" with periods of "support" and "professional support" has also been introduced, which creates conditions for the adaptation of young professionals to professional activities. The Danish concept of "Respect for the Independence of Education" promotes the joint participation of the state and the public in these processes. The transition of educational change management to public policy, which uses the principles of the market system and public discussion, is being introduced. Conditions have been created for the mobility of Danish teachers who can cooperate with educational institutions in other countries. Scientists in Ukraine have also chosen the trend of participating in world conferences, interested in the innovations of modern education [6, p. 290]. Canadian education has thoroughly worked on the organizational and methodological level of education. Monitorings were created to independently check the level of knowledge, the number of hours for independent processing of material was increased. At the state and regional levels, a computerized information database on innovations and methodological developments in pedagogical practice of teaching subjects with the aim of self-improvement of the future teacher, as well as the educational environment for obtaining a higher qualification degree in lifelong learning [5, p.294]. The Open University of Cyprus provided students with access to a "teleeducation platform" or "distance education platform", which contains information on the purpose, objectives of curricula and modules, terms of academic research and exams, and more. The thematic module is the main functional unit of the bachelor's and master's degree program. Each module contains material from three disciplines of the classical university and lasts one academic year (approximately 10 months). The learning process is carried out as follows: groups for the study of modules (20-25 people) are formed. There may be two or more such groups studying the module. Each group has a teacher who

coordinates student learning using the tools of the teleeducation platform (chats, video chats, forums) and e-mail of the university. Within the platform, students attend lectures via the Internet, as well as using CDs and DVDs. Throughout the period of study, students have the opportunity to gather for advisory seminars to address knowledge gaps. From each module the student must make three or more (according to the content and complexity of the module) tests, which are evaluated by the teacher. At the end of each year of study, students take written exams in each module, which is the main form of knowledge control [2, p. 280]. In Germany, every novice teacher has his / her own mentor, who shares his / her experience, teaches to communicate with students, and shows alternative methods of teaching the material.

At the organizational and pedagogical level in Germany, the strengthening of practical, applied aspects of the content of psychological and pedagogical training of future teachers comes to the fore; strengthening the cooperative, problem, research orientation of psychological and pedagogical training; focusing on the active development of the content of psychological and pedagogical education through interactive forms and methods of teaching, problem, design and research methods based on comprehensive methodological and informational support of the educational process [7, p.116]. For centuries, each country has laid the foundation for building an ideal education system through many reforms, monitoring and training conferences. You can find an approach for each student: someone masters the subjects better on their own, taking online testing, another needs to be controlled by introducing mandatory internships. The educational program of each state educates the future generation, taking into account the originality and character of nations. Ukraine is creating an absolute system of education, borrowing experience from European countries. Many training systems for self-examination have already been created to train competitive specialists, scientific conferences are held, where young scientists share their experience, and circles are created. Ukrainian education is not standing still - it is advancing over time, absorbing foreign experience and creating even more specialists of world importance.

Literature

1. Bindas OM Features of the functioning of educational standards in the system of pedagogical education in Austria / OM Bindas // Humanitarian Corps: [collection of sciences. articles on topical issues of philosophy, culturology, psychology, pedagogy and history] - Vol. 4. Vinnytsia: LLC "Nilan-LTD", 2015. - P. 31- 35.

2. Voevutko Natalia Yuriyivna Professional training of teachers in the Republic of Cyprus in the twentieth century: dis. Cand. ped. Sciences: 13.00.04 / Voevutko Natalia Yuriyivna; Mariupol State University, Ministry of Education and Science of Ukraine. - Mariupol, 2013. - 280 p.

3. Dyachenko LM Psychological and pedagogical training of future teachers in the Federal Republic of Germany: state and realities: method. rivers / LM Dyachenko. - Kyiv: DKS Center, 2016. - 84 p.

4. Modernization of pedagogical education in the European and Euro-Atlantic educational space: monograph / ed. count : NM Avshenyuk, VO Kudin, OI Ogienko, and others. - К. : Педагогічна думка, 2011. - 232 с.

5. Pavlyuk VI Preparation of future teachers in the system of multilevel pedagogical education in Canada: dis. Cand. ped. Sciences: 13.00.04 / Pavlyuk Victoria Igorivna; Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna, Ministry of Education and Science of Ukraine. - Uman, 2012. - 294 p.

6. Rolyak AA Professional training of teachers in higher education in Denmark: dis. Cand. ped. Sciences: 13.00.04 / Rolyak Angelina Alekseevna; Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. - Kyiv, 2011. - 290 p.

7. IK Yarmola Competence and competence of the teacher of higher school as components of its innovative development / IK Yarmola // Zaporozhye medical journal. - 2013. - №5. - P. 116-118

ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА ГЕОЕКОНОМІЧНІ ІНТЕРЕСИ ГЛОБАЛЬНИХ АКТОРІВ В АФГАНІСТАНІ

Хочунська В. А.

аспірантка кафедри міжнародного регіонаознавства
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сучасну геопросторову політичну організацію світу можна уявити собі як складну багаторівневу сукупність різноманітних геополітичних систем, що взаємодіють у світовому просторі. Зовнішня політика США у сучасній системі міжнародних відносин, характеризується стратегічною спрямованістю на глобальне лідерство, що зумовлює багатоаспектні і водночас суперечливі наслідки через підходи президентських адміністрацій США щодо визначення суті глобальних викликів і загроз, [5, с.94]. У сучасну епоху США намагаються і надалі відігравати глобальну роль, а інші потужні актори (Російська Федерація, Китай, Індія, Бразилія та ін.) прагнуть посилити свій вплив на регіональній, а в перспективі, і на світовій арені. Як і раніше, провідні геополітичні актори зацікавлені у забезпеченні контролю над світовими ресурсами, особливо енергетичними, і трансконтинентальними комунікаціями.

В основу зовнішньої політики США ще адміністрацією Б. Обама було покладено концепцію «розумної влади», що ґрунтується на поєднанні принципів і прагматизму, відмові від жорсткої ідеології. Щодо Афганістану, то присутність США в Центральній Азії значно знизилася в регіоні з 2014 року, коли було закрито Північну розподільну мережу забезпечення транзиту Міжнародних сил сприяння безпеці (ISAF) невійськових вантажів до Афганістану і військову авіа базу Манас США в Киргизстані. Президент США Б. Обама також оголосив про початок виведення військ з Афганістану. Проте, після перемоги Д. Трампа на президентських виборах, він продовжив зовнішню політику попередніх президентів-республіканців, для яких Афганістан був у числі пріоритетів. 21 серпня 2017 року президент США Дональд Трамп окреслив нову американську стратегію щодо Афганістану. Розглянемо п'ять головних тез цієї стратегії:

1. Президент США доручив Пентагону збільшити контингент американських військ в Афганістані, зазначивши, що військові не будуть публічно повідомляти, скільки саме військовослужбовців буде там дислокуватися.

2. Більше автономії для військових. Тобто, Пентагон надав дозвіл американській владі атакувати Талібан та інші терористичні угруповання в Афганістані.

3. Кінцева мета США в Афганістані, оголошена Трампом, полягає в тому, щоб змусити Талібан піти на переговори і знайти політичне рішення конфлікту в Афганістані.

4. Зміна політики Пакистану. Раніше Пакистан, який надавав безпечний притулок для мережі Хаккані, створював проблеми для американських військових. Щоб переконати Пакистан допомогти в боротьбі з тероризмом в Афганістані, Трамп пригрозив припинити допомогу США цій країні. [6, с.1].

5. Перемога, але не побудова держави. Трамп ясно дав зрозуміти, що хоче перемоги в Афганістані. Але головне – це рішення відмовитися від політики попередників щодо державного будівництва в Афганістані [4, с.1].

Крім того, США продовжують політику на своє закріплення в зонах родовищ і транспортування енергоресурсів. Цими зонами є Близький Схід і Центральна Азія, під якою у Вашингтоні прийнято вважати простір від чорноморського узбережжя Абхазії до кордону Китаю. Отже, інтереси США щодо Центральної Азії обумовлені глобальними інтересами Сполучених Штатів щодо утвердження лідерських позицій у світі.

Для Росії Афганістан – це брама до Центральної Азії. Однак війна 1979-1989 років зруйнувала будь-які перспективи росіян закріпитися у цьому регіоні. Після поразки у конфлікті та ганебного виведення своїх військ, Москва не бажала більше мати справу з Афганістаном, а надто – намагатися втручатися туди силою. Наразі, російська сторона зацікавлена у недопущенні проникнення бойовиків міжнародних терористичних організацій на територію Росії й інших країн СНД з метою дестабілізації внутрішньополітичної і соціальної обстановки на пострадянському просторі. У даному ключі для Росії стає важливим, передусім, афганський безпековий напрям [1]. До того ж, Росія прагне виштовхнути США з регіону, встановлюючи тісніші зв'язки з іншими державами регіону, що розглядають демократизацію як привнесення або нав'язування волі Заходу. Елітам центральноазійських країн політично більш близькою є російська модель «керованої демократії», або китайська модель дозованих реформ. Крім того, РФ, розраховуючи посилити свою роль в якості світового гравця, що може гарантувати безпеку в певному регіоні, зокрема в Європі, грає на протиріччях європейських країн та США. Європейські держави (ще до російської агресії в Україні) намагалися зменшити тиск Сполучених Штатів та послабити їхній вплив у Європі, тому дедалі частіше займали проросійську позицію щодо вирішення безпекових питань у світі [2, с.45]. Наразі ситуація змінилася не на користь Росії. Слід зауважити, що оскільки РФ втрачає свій вплив в регіоні, вона почала дотримуватися дуалістичної позиції. Це, перш за все, стосується звинувачень у політичній підтримці Талібану. Експерти не виключають того, що для відновлення впливу в регіоні, уряд РФ міг вдатись до низки кроків, щоб вибудувати відносини з Талібаном, незважаючи на роль, яку зіграли моджахеди в роки вторгнення радянських військ до Афганістану. На мою думку, обвинувачення не є безпідставними, оскільки причиною двосторонньої гри з талібами з одного боку та співпраця з центральним урядом Кабулу з іншого могло стати і бажання Кремля спонукати США покинути Афганістан, що дало б можливість Росії розширити свій вплив в Афганістані і ЦА.

Глобальне посилення Китаю дозволило йому почати свою експансію у регіон ЦА, який багато десятиліть вважався зоною впливу Росії, Індії і

Пакистану. Афганістан вже став ключовим транспортним коридором для китайців, які планують взяти під контроль основні логістичні шляхи у Південній Азії. А саме тому Афганістан – ключова країна для початку активної військово-політичної експансії КНР у світі [3, с.10]. По-перше, ця країна межує з китайським автономним Синцзян-Уйгурським регіоном, де проживає етнічно-релігійна меншість китайських мусульман – уйгурів. Китай давно занепокоєний нестабільністю і поширенням радикальних ісламських екстремістських ідей в сусідньому з Синцзяном Афганістані. По-друге, Афганістан займає чільну роль у глобальній ініціативі Пекіна "Один пояс, один шлях". У 2014 році китайці запропонували афганцям стати частиною їхнього південно-азійського китайсько-пакистанського економічного коридору. Він передбачає не просто залучення Афганістану в нову регіональну прокитайську інфраструктуру, але й будівництво китайської військової бази на території Ваханського коридору. По-третє, союз Китаю і Пакистану, який останнім часом все чіткіше оформлюється по мірі зростання китайських інвестицій у слабку пакистанську економіку, змушує обидві країни нарощувати контроль над Афганістаном для протидії своїм геополітичним противникам – США та Індії.

Таким чином, основними тенденціями суперництва провідних міжнародних акторів в Афганістані є еволюція зовнішньополітичних пріоритетів Росії, яка зосереджує увагу на проблемах безпеки й економічного співробітництва в Центральній Азії, формування потужного «західного», тобто орієнтованого на Центральну Азію, вектора політики Китаю, спрямованого на забезпечення національної безпеки КНР, активізація зусиль США на протидію «витіснення» їх як активної сили з регіону Центральної Азії та зростання значення енергетичної складової в регіональних відносинах.

Список використаних джерел

1. ИГИЛ переезжает в Афганистан: перед Россией встает новая угроза (17.08.2017) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mk.ru/politics/2017/08/17/igil-pereezhaet-vafganistan-pered-rossiey-vstaet-novaya-ugroza.html>
2. Коновалов А. А. Новая биполярность и дефицит адекватности // Россия в глобальной политике. — 2005. — Т. 3. — № 2. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.globalaffairs.ru>
3. Мурашкіна М. З. Взаємодія та суперництво Росії, США і Китаю в Центральній Азії: автореф. дис.. канд.. політ. наук: 23.00.04 / Мурашкіна Мар'яна Зіновіївна; [Чорномор. держ. ун-т ім. Петра Могили]. – Миколаїв, 2015. – 20 с.
4. Новая стратегия США по Афганистану: 5 ключевых тезисов [Электронный ресурс] - Режим доступа: [//v.ua/world/geopolitics/5-glavnyh-tezisev-novoj-strategii-trampa-po-afganistanu-1714991.html](http://v.ua/world/geopolitics/5-glavnyh-tezisev-novoj-strategii-trampa-po-afganistanu-1714991.html)
5. Соколов Ю. В. Политические структуры мира. Между терроризмом и биполярностью? // Российские стратегические исследования / Под ред. Л. Л. Фитуни. — М.: Логос, 2012. — С. 93—98.
6. Стратегія Трампа щодо Афганістану краща від очікуваної – посол Кабула у США [Електронний ресурс] - Режим доступу: [/https://www.radiosvoboda.org/a/news/28708294.html](https://www.radiosvoboda.org/a/news/28708294.html)

**ДЕРЖАВИ АФРИКИ ТА УКРАЇНА: СТРАТЕГІЧНЕ
ПОЗИЦІОНУВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЛІТИКО-ДИПЛОМАТИЧНИХ
КООРДИНАТ СУЧАСНОГО ПОЛІЦЕНТРИЧНОГО ПРОСТОРУ
(ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС)**

Ціватий В.Г.

кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Питання розвитку й становлення держав Африканського континенту у ХХІ столітті потребує вивчення та узагальнення в контексті набутого ними досвіду. У більшості цих держав відбувається складний і суперечливий процес інституціонального розвитку державності, демократизація набуває складних, а інколи й драматичних процесів раціонально-бюрократичної модернізації і національної консолідації держав Африки.

Перспективним напрямом вирішення численних суперечностей і парадоксів може бути застосування теорії історичного інституціоналізму, що акцентує увагу на часовій послідовності трансформацій та регіонально-інституційних наслідках відповідного розходження соціально-політичних траєкторій розвитку та стратегічного позиціонування. Досвід України, може бути корисним для держав Африканського континенту, а багатовимірною співпраця України і держав Африканського континенту може сприяти взаємному вирішенню проблем інституціонального та соціально-економічного розвитку в системі політико-дипломатичних координат поліцентричного світоустрою.

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш оцінив стратегічні перспективи африканського суспільства на сьогодні: «Занадто часто світ бачить Африку через призму проблем. Коли я дивлюся на Африку, я бачу континент надії, перспектив і грандіозного потенціалу». Дійсно, немає такого іншого континенту, про який були б настільки поширені стереотипи. Голод, бідність, війни – на цьому ґрунтується пересічне й стереотипне бачення сьогоденної Африки. Насправді, необхідно констатувати, що на сьогодні Африка – це зростання, молодість та енергія. Африканський континент, попри існування кількох вогнищ конфліктів, вже два десятиріччя демонструє прогрес. Серед Топ-30 швидкозростаючих економік світу у 2019 році більшість (16) були саме африканськими.

На цьому тлі дедалі більше держав намагаються розширити співробітництво з Африкою, докладають зусиль, аби збільшити свій експорт до регіону і переконують африканців, що це взаємовигідно. Україна, попри активну африканську політику в минулому, зусилля тисяч миротворців, далеко

не лідер у цьому процесі, хоча має інституціональний потенціал, який здатний допомогти і розвитку Африки, і України. Сучасний політико-глобалізаційний світовий розвиток диктує нові умови для стратегічної співпраці України з державами Африки: настав час зробити Африку одним із пріоритетів для зовнішньої політики і дипломатії України. Цілком можливо, що саме в цьому векторі зовнішньої політики України та її оновленому дипломатичного інструментарії знаходиться відповідь для вирішення питань економічного розвитку України.

Хто перемагає у битві за Африку сьогодні? Минуле десятиріччя стало для багатьох країн Африки проривним в економічному розвитку. Близько третини держав мали показники зростання вище 5% ВВП на рік, швидко зростав середній клас. Але звичайно, є держави, які лишаються бідними. Наприклад, сусіди маленької держави Джибуті, яка концентрує торгові потоки Східної Африки і є місцем для військових баз США, Франції, Китаю та Італії, – це пошматоване тривалою війною Сомалі та Еритрея, звідки молодь і без війни від відчаю тікає через всю Сахару до Європи. Інший приклад – Руанда, яка пережила геноцид у 1994 році. ЗМІ почали її називати «африканським Сінгапуром» за впровадження нових технологій та чудову інфраструктуру. Поряд – Бурунді, яка разом з Еритреєю та Південним Суданом очолює рейтинг найбідніших країн світу.

Африка дуже неоднорідна, з поясами розвитку і зонами відчаю. Але підстав для оптимізму зараз більше, ніж наприкінці ХХ сторіччя. І в провідних державах світу перспективи регіону чудово розуміють. Європейський Союз лишається першим торговим партнером Африки, з найбільшою вагою Франції. Проте серед окремих держав лідерство від 2009 року належить Китаю, який розпочав свою активну зовнішню і внутрішню політику на теренах цього континенту з 2000 року.

Наразі африканський ринок має для України важливе економічне значення. ТОП-15 африканських держав для українського експорту у 2019 році склали: Єгипет, Алжир, Туніс, Лівія, Марокко, Ефіопія, Нігерія, Сенегал, Гана, Кенія, Судан, Кот-д'Івуар, Мавританія, Південно-Африканська Республіка (ПАР), Джибуті. За даними Держстату, у 2019 році українські виробники поставили до Африканського континенту товарів на 4,97 млрд доларів (майже 10% українського експорту). Торгівля з Африкою вигідна. Український експорт до Африки у п'ять разів перевищує африканський імпорт (907 млн. дол. у 2019 році). Більшість українських товарів споживають арабські країни Північної Африки – 77%, на Субсахарську Африку припадає 23%. Майже в усі країни Африки Україна продає більше, ніж купує. Виняток складають держави, які постачають сировину, якої немає в Україні. Це боксити (із Гвінеї) для Миколаївського глиноземного заводу, какао-боби (із Кот-д'Івуару) для кондитерської промисловості, або це сировина, якої недостатньо, наприклад, марганцева руда (із Гани) для металургії.

Експорт до Африки зростає, й це може замінити втрачені пострадянські ринки. Із урахуванням сьогоденних геополітичних особливостей, саме Африка

має сприяти диверсифікації наших економічних відносин. Завдання української дипломатії на африканському напрямку – створити можливості для тих українських компаній, які раніше працювали на об'єктивно втраченому на сьогодні світовому ринку і пострадянському просторі. В умовах кризи, яка охопила українську економіку внаслідок пандемії, ринки країн Африки та Азії стають ще більш важливими. Провідні африканські країни чутливо ставляться до того, щоб їх не розглядали лише як ринки збуту. Саме тому Україна має акцентувати увагу на створенні спільних підприємств і спільних технологічних проектів.

Африканські студенти, які навчаються в Україні – це майбутня еліта своїх країн. Африканські студенти, що здобули освіту в українських закладах вищої освіти, можуть стати справжніми промоутерами торговельно-економічних, соціокультурних і діаспоральних інтересів України. В умовах сьогодення Україні варто зосередитися на співробітництві з ключовими країнами Африки. Бажано підтримувати постійний діалог на високому рівні, аби африканці упевнилися в серйозності намірів України, залучати експертів, які знаються на регіоні, для уникнення непорозумінь і конфліктних ситуацій. Не треба очікувати, поки африканці зацікавляться Україною самостійно, треба їхати до них із власними пропозиціями і наполегливо відстоювати торговельні інтереси України в державах цього перспективного континенту.

Важливим напрямом політико-дипломатичної співпраці має стати напрям діаспоральний, систематична і покроково-стратегічна співпраця з діаспорами: як українською на Африканському континенті, так і африканських країн в Україні. У зовнішній політиці і дипломатії України та держав Африки в нових геополітичних умовах майбутнього політичного триріччя – 2021-2023 років – інституціональний міждержавний діалог має сприйматися, у першу чергу, як осередок найважливіших комунікацій. У найближчій перспективі в Україні та Африці є всі передумови, щоб зайняти пріоритетні позиції в числі регіонального інтеграційного процесу і завершити остаточне інституціональне оформлення свого стратегічного позиціонування в міжнародному поліцентричному просторі XXI століття.

ІЄРАРХІЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПОЗИЦІЮВАННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНІЙ СВІТОСИСТЕМІ

Яценко Б. П.

доктор географічних наук,
професор кафедри країнознавства та туризму
географічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

На зламі ХХ-ХХІ ст., геополітична структура світу ускладнюється. На політичній сцені динамічно змінюється співвідношення «ваги» сталих геополітичних регіонів та держав. Процеси глобалізації роблять господарство світу більш однорідним, але водночас, увиразнюють цивілізаційні і культурні відмінності, що впливають на геостратегію держав. Для сучасної епохи Post-Cold-war system (або Біловезької) характерно існування трьох видів геополітичних регіонів. Їх можна умовно назвати: «Геополітичні регіони сили» (Західна Європа, США, Японія та Китай і, поки що, Росія); «Стикові геополітичні регіони», їх фахівці ще називають регіонами або країнами-воротами (Центральна Європа, Середній Схід, Мезоамерика тощо); «Маргинальні геополітичні регіони», в яких вже теж з'явилися помітні лідери економічної і політичної активності.

На сучасній політичній карті світу Україна - одна із провідних держав стикового геополітичного регіону Центральної Європи - «Брама Європи», образно кажучи. Сутність географічного положення її земель, на яких формувалася, зростала і утвердилася як держава Україна, в тому, що ця територія знаходиться на стику так званих «геополітичних осей» (або «коридорів») материка Євразії. Протягом всієї історії, це був відкритий геопростір, в якому відбувалося переміщення народів, їх протистояння або взаємодія. Меридіональна вісь європейської частини материка проходить країнами басейнів Чорного і Балтійського морів. Це так звана Балто-Понтійська вісь, стратегічне значення якої усвідомлювалося завжди воєнними стратегами. В широтному ж напрямі через південні степи цього геопростору (як і шляхами через Середній Схід) відбувалися комунікації між Європою і Азією (згадаймо «Шовковий шлях»). Доцільність врахування вищезазначених історико-географічних реалій у стратегічному позиціюванні держави актуальна і нині.

Розглянемо геополітичний вимір України на трьох рівнях: національному, макрорегіональному та глобальному.

Національний геополітичний вимір

Народ України - європейці, рідна земля яких «... від Сяну до Дону...» стала колыскою їх країни і держави. Народ талановитий і

роботящий, судячи з прикладів світової практики, здатний до освоєння і творення досягнень культури і сучасної наукової думки.

Культура і мова народу України має етнічні та етно-лінгвістичні корені, пов'язані з зародженням і розвитком Європейської цивілізації.

Земля України. Понад 9/10 геопростору в сучасних кордонах держави - це ареал розселення української етнічної нації. Родюча земля, сприятливий клімат (і агрокліматичні умови, і умови рекреації), непогана геологічна вивченість надр з різноманітними мінеральними ресурсами, - це природно-ресурсні передумови розвитку господарства держави.

В сучасну добу вистражданої незалежності, Українська держава формує коло своїх національних інтересів (як бачимо, передумови їх формування є, і склалися вони віками), а відтак, і свого геостратегічного позиціонування, яке відповідало б вимогам часу.

Макрорегіональний геополітичний вимір

Проголошення наприкінці ХХ ст. незалежності України та інших європейських республік бывшего СРСР, наступні геоекономічні та геополітичні трансформації в регіоні, створили нову територіально-політичну ситуацію в Центральній Європі (підкреслимо необхідність офіційного усталення цього терміну, бо в класифікації ООН серед інших субрегіонів є Західна і Східна Європа, Центральної - не існує, тобто, «законсервована» ситуація геополітичної епохи часів «холодної війни»). Особливо важливими макрорегіональними проблемами позиціонування України як країни Центральної Європи, є визначення її геополітичних векторів на сході, заході та півдні.

На сході, для України центральною константою геополітики була, є і буде Росія. Сусідство двох держав створює, з одного боку, потенційні можливості організації співробітництва, з іншого - існує небезпека виникнення протистоянь, що перманентно інспіруються великодержавниками бувшої метрополії. Аргументами геополітичної сили Росії є її економічний і мілітарний потенціал (включаючи ядерну зброю), а найбільш активними засобами тиску в мирний час - застосування «м'якої» та «розумної» сили (soft and smart power), що передбачає і державну ідеологію, закорінену на ментальності росіян. Виходи із становища що склалося певно існують: для України - це активізація розбудови економіки власної держави, поступовий вихід із поля впливу Росії (особливо інформаційного) та всебічне розширення комунікації з країнами нинішнього глобалізованого світу; для Росії - визнання України рівноправним державним партнером.

На західному векторі, геополітичною ціллю держави вже є і має надалі посилюватись розвиток відносин з країнами Європи і ширше - всього Євроатлантичного простору. Ідея «м'якої сили», що застосовує ЄС, де засобами впливу є приклад культури європейської цивілізації, а доступ до європейських ринків, в тому числі і до ринку праці надається периферійним країнам регіону, при подоланні ними внутрішніх негараздів

і впровадженні демократичних норм, що відповідають європейським стандартам. Привабливість такого шляху в розбудові добросусідських відносин сприяла розширенню європейської системи інтеграції: кількість членів ЄС зростає від 6 країн, при заснуванні (1957), до 28 членів у 2013. А на євроатлантичному просторі, в цілому, утвердились принципи що економіка країн має бути fair, smart and sustainable (вживаємо англійську версію термінів із-за відсутності чітких україномовних відповідників), а зовнішня політика має базуватись на нормах колективної безпеки.

Південний геополітичний вектор України пов'язаний з перспективами розвитку стосунків країнами Чорноморського регіону та регіонів Азії. На чорноморському напрямку крос-культурні відносини мали значення для Русі (Київської), ще з часів Візантії, а Босфор і Дарданели - це вихід до акваторії Світового океану, що робить Україну морською державою. Значення ж відносин України з регіонами Азії, особливо зростає на зламі 2-го і 3-го тисячоліть. Середній Схід, який раніше сприймався лиш як джерело паливних ресурсів, з ростом мережі сучасних глобальних комунікацій, став не тільки «світовим перехрестям» але геополітичним транспортним коридором із Європи в «багатолику» Азію – активність цивільної авіації тут співмірна з обсягами трафіку над північною Атлантикою або Тихим океаном. При стратегічному позиціонуванні України на цьому напрямку, слід враховувати доконаний факт, що динаміка росту господарства Азії на початку XXI ст., - це своєрідний геополітичний виклик Європі: розміри ВВП та зовнішньоекономічної діяльності країн регіону становлять відповідно по 40% світових показників. Стали більш доступними і здобутки культури цивілізацій Азії.

Глобальний геополітичний вимір України тільки формується. Але обнадіює факт, що сучасні тенденції глобалізації та інформаційного (мережевого) суспільства планети створюють сприятливі умови розвитку для країн, де якраз відбуваються сучасні процеси суспільно-політичних трансформацій. Як ми вже відмічали при розгляді національного виміру, українське суспільство і держава мають сталі потенційні передумови успішного розвитку і долучення до політичного, економічного і культурного життя світу. Але для того аби скористатися можливостями сучасного динамічного світу, Україна має бути готовою для сприйняття реалій цього світу.

Дані тези розвивають основні положення доповіді, викладеної на 33-му Міжнародному географічному конгресі в Пекіні (2016 р.).

СЕКЦІЯ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ
ВІДНОСИНИ»

СПІВВІДНОШЕННЯ ДІЛОВИХ ЦИКЛІВ УКРАЇНИ ТА ЄС У ПЕРІОД 2001-2020 РОКІВ

Жолос Т. О.

аспірант кафедри світового господарства і міжнародних економічних
відносин

Інституту міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Серед пріоритетів сучасної зовнішньої політики України одним з найважливіших є рух у напрямку європейської інтеграції. Безпрецедентним кроком у зближенні економічних відносин України та ЄС стало набуття чинності 1 січня 2017 р. Угоди про Поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі, що передбачає для України як ніколи раніше широкі можливості для розвитку взаємної торгівлі з ЄС, інвестицій та руху робочої сили. Це — за сподіваннями обох сторін угоди — стане кроком на шляху до більш глибокої економічної, політичної та культурної інтеграції. Так, наразі обидві сторони угоди готуються до відкриття переговорів про “промисловий безвіз”, що значно спростить доступ українських експортерів до ринку ЄС.

Проте, як відомо, кризові явища всередині самого ЄС дещо уповільнили процес його розширення. Ці кризові явища були викликані — серед інших причин — розбіжностями у економічних пріоритетах та рівнях розвитку його держав-членів. Так, наразі ЄС є не солідарним економічним блоком, а складається з країн “центру” та “периферії”. В цьому контексті, будь-яка дискусія про потенціал майбутнього членства України в ЄС повинна починатися з розгляду поточного рівня інтеграції економіки України з економіками як ЄС в цілому, так і його окремих членів.

Одним з найповніших показників економічної інтеграції є ступінь синхронності ділових циклів. Так, емпіричними дослідженнями було неодноразово продемонстровано, що країни зі схожими структурами економіки та високими рівнями торговельної та фінансової інтеграції мають більш синхронізовані ділові цикли [1].

Перед тим як безпосередньо перейти до питання синхронізації ділового циклу України з різними європейськими країнами слід з'ясувати його основні характеристики. Для датування ділових циклів прийнято застосовувати алгоритм Брай-Бошани, що був розроблений Національним бюро економічних досліджень США [2]. Оскільки ми працюємо з базою квартальних даних Світового банку [3], ми застосовуємо версію цього алгоритму, що була адаптована до квартальних даних Д. Хардингом і А. Пейганом [4]. Більш конкретно, цей алгоритм передбачає визначення екстремумів часового ряду циклічного компоненту ВВП з дотриманням наступних обмежень: екстремум у в точці часу t повинен бути найвищою (найнижчою) точкою на проміжку $\{y_{t-2},$

$Y_{t-1}, Y_t, Y_{t+1}, Y_{t+2}$ }; мінімальною тривалістю повного ділового циклу (від першої точки фази падіння до піку) є 5 кварталів; мінімальною тривалістю фази ділового циклу (від першої точки падіння до мінімуму або від першої точки зростання до піку) є 2 квартали; пік (мінімум) не може бути не найвищою (найнижчою) точкою в рамках відповідної фази зростання (падіння); повинно дотримуватися чергування ... → пік → мінімум → пік → ...

Результат застосування даного алгоритму до циклічного компоненту, що був розрахований за допомогою фільтра Ходрік-Прескотта часового ряду логарифму квартального ВВП України у період 2001Q1-2020Q2, зображено на Рис. 1.

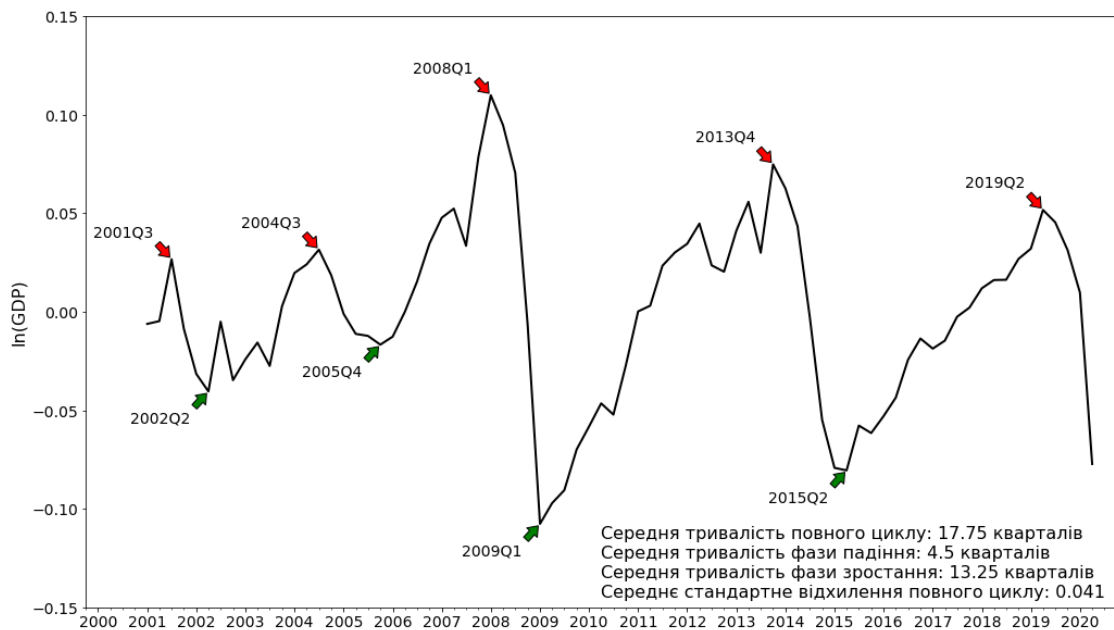

Рис 1: діловий цикл України у період 2001-2020 рр.

Джерело: власні розрахунки автора.

Ділові цикли інших європейських країн були датовані аналогічним чином. Як міру синхронності ділових циклів ми застосовуємо індекс узгодженості, що був розроблений Д. Хардингом і А. Пейганом [4]:

$$Conc_{ij} = n^{-1} \{ \sum S_{it} S_{jt} + (1 - S_{it})(1 - S_{jt}) \}$$

де S — бінарна змінна, що приймає значення 1, якщо країна i, j знаходиться в фазі зростання в момент часу t , або 0, якщо країна i, j знаходиться в фазі падіння.

Індекс узгодженості приймає значення на проміжку $[0:1]$: 1 — повний часовий збіг фаз зростання і падіння ділових циклів країн i та j ; 0 — повна розбіжність цих фаз.

Середнє значення індексу узгодженості ділових циклів для України з країнами ЄС складає 0,61, що засвідчує про помірну синхронність ділового циклу України з країнами ЄС. Серед окремих країн ЄС найбільше значення цього індексу для України спостерігається з Румунією (0,78), а найменше — із Чеською Республікою (0,42).

Більш повне уявлення про місце України серед європейських ділових циклів можна отримати за допомогою багатовимірного шкалювання, що

передбачає нанесення ділових циклів цих країн на систему координат і використання зворотної від індексу узгодженості величини $(1 - \text{Conc}_{ij})$ в якості матриці відстаней між ними (Рис. 2).

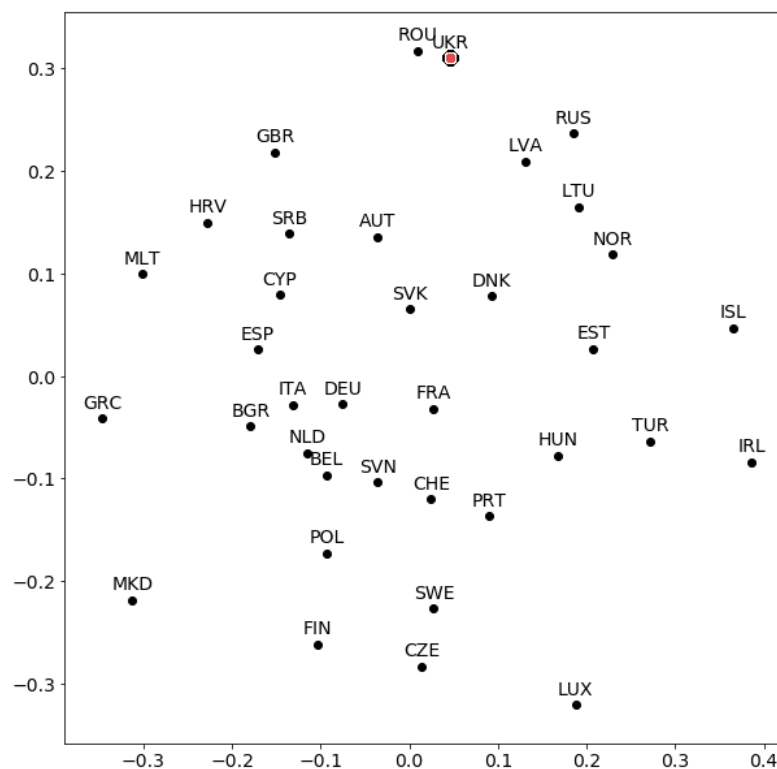

Рис. 2: Карта синхронності ділових циклів європейських країн у період 2001-2020 рр. Чим більша відстань між діловими циклами двох країн — тим менш синхронними вони є.

Джерело: власні розрахунки автора.

З Рис. 2 бачимо, що діловий цикл України, аналогічно з циклами Румунії, Греції та Ірландії, є периферійним відносно циклів “центру” ЄС (Німеччина, Нідерланди, Бельгія, Франція, Іспанія і деякі східні країни). Це свідчить про те, що ступінь економічної інтеграції України з країнами “центру” ЄС поки залишається помірним, і Україні слід продовжувати користуватися всіма можливостями в рамках угоди про Вільну торгівлю з ЄС для поглиблення економічних відносин з ними.

Список використаних джерел

1. Bőwer U., Guillemineau C. Determinants of business cycle synchronisation across euro area countries / U. Bőwer, C. Guillemineau // European Central Bank. – 2006. – Working Paper Series 587. – URL: <https://ideas.repec.org/p/ecb/ecbwps/2006587.html>
2. Bry G., Boschan C. Programmed selection of cyclical turning points / G. Bry., C. Boschan // NBER. – 1971. – Chapter 2. – pp. 7-63. – URL: <http://www.nber.org/chapters/c2148.pdf>
3. Global Economic Monitor [база даних] // The World Bank Data Catalog. – 1990-2017. – URL: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/global-economic-monitor>
4. Harding D., Pagan A. Dissecting the cycle: a methodological investigation / D. Harding, A. Pagan // Journal of Monetary Economics. – 2002. – Vol. 49, Issue 2. – pp. 365-381. – URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0304393201001088>

МВФ ТА УКРАЇНА: СТРАТЕГІЧНЕ ПОЗИЦІОНУВАННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ КООРДИНАТ

Клименко К. В.

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу міжнародних фінансів та
фінансової безпеки
НДФІ ДННУ «Академія фінансового управління»

Савостьяненко М. В.

старший науковий співробітник відділу міжнародних фінансів та
фінансової безпеки
НДФІ ДННУ «Академія фінансового управління»

Участь країни в сучасній системі координат міжнародної фінансової системи невід'ємно пов'язана з необхідністю тісної взаємодії з такими наднаціональними регуляторами як МВФ та іншими міжнародними фінансовими організаціями (МФО). У реаліях сьогодення вкрай важлива співпраця з МФО, які забезпечують довгострокове фінансування пріоритетних проектів розвитку, що дає змогу отримувати кредитні ресурси за найвигіднішими умовами для розбудови стратегічних секторів економіки й інфраструктури, реалізації структурних реформ та регулювання платіжного балансу, а також відкриває доступ до найкращої міжнародної практики, стандартів і професійної експертизи проектів.

В рамках реалізації останньої на сьогоднішній 18-місячної програми фінансування Stand-by від 9 червня 2020 р., МВФ виділено 3,6 млрд SDR (еквівалент 5 млрд дол. США).

Після виділення першого траншу на суму 1,5 млрд SDR (еквівалентну 2,1 млрд дол. США) було намічено чотири перегляди програми – у червні, вересні і грудні поточного року, а також у червні 2021 р. Відповідно до Меморандуму передбачалося, що за підсумками двох переглядів в 2020 р. Україна зможе отримати ще два транші по 500 млн. SDR, а за підсумками двох переглядів в наступному році – сумарно ще 1,1 млрд SDR (близько 1,5 млрд дол. США) [1**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Лист про наміри та Меморандум про економічну і фінансову політику, схвалений Радою директорів МВФ, містять заходи та умови, котрі реалізував та планує реалізувати і дотримуватись Уряд України та НБУ протягом періоду дії програми у 2020 – 2021 рр., а також конкретні кроки, необхідні для успішного проходження переглядів та отримання наступних траншів за програмою Stand-by. Виконання положень Меморандуму надасть змогу до кінця дії програми Stand-by отримати решту коштів від МВФ (2,9 млрд дол. США), які мають

бути спрямовані на забезпечення макроекономічної та фінансової стабільності [1**Помилка! Джерело посилання не знайдено.**].

Аналізуючи документи про співпрацю з МВФ (Лист про наміри до Міжнародного валютного фонду, Меморандум про економічну та фінансову політику, Технічний меморандум про взаєморозуміння з МВФ у 2020 р.), можна зробити висновок, що програма Stand-by зосереджена на ключовому завданні – підтримці макроекономічної та фінансової стабільності і охоплює, серед іншого такі сфери як: політика фінансового сектору; монетарна політика; фіскальна політика; енергетична політика та антикорупційна політика тощо.

Також слід відмітити, що у проекті Державного бюджету на 2021 р. передбачено залучення кредитів Міжнародного валютного фонду (МВФ) та інших міжнародних фінансових організацій (МФО) на загальну суму, еквівалентну 43,2 млрд грн. Відповідно до зазначеного проекту, на обслуговування і погашення наявних кредитів заплановано таку ж суму – 43,8 млрд. грн. [2].

Згідно з документом, витрати по державному боргу в 2021 р. складуть 599,8 млрд грн, з яких 2,4 млрд грн – офіційні позики, 112,3 млрд грн – позики МФО, 112 млрд грн – комерційні позики, 112 млрд грн – ОВДП у валюті, 328,6 млрд грн – ОВДП у гривні. При цьому на фінансування держбюджету планується залучити 684,7 млрд грн (+ 64,2 млрд грн до 2020 року). З них кошти від проведення приватизації – 6 млрд грн, кошти МФО – 43,2 млрд грн, зовнішні позики 86,4 млрд грн, кошти від розміщення ОВДП – 549,1 млрд грн. Згідно з планом Мінфіну, відношення державного боргу до ВВП в 2021 р. скоротиться до 64,6% у порівнянні з 68% в 2020 р. [3].

Серед можливих варіантів подальшого співробітництва з МВФ на сьогоднішній день Уряд розглядає альтернативний варіант, запропонований Міністерством фінансів України, суть якого полягає в тому, що після успішного завершення існуючої програми МВФ, буде плавно забезпечений перехід до безкредитних відносин з Фондом, як у більшості розвинених країн світу у безкризовий період.

Так, в рамках підготовки Програми діяльності Кабінету Міністрів України Міністерство фінансів України розробило та представило в середині червня 2020 р. проект Стратегії Міністерства фінансів України до 2023 р. під назвою «Самодостатність» [4] (Graduate from IMF). Проект містить 5 основних напрямків: зважена фінансова та боргова політика та покращення іміджу України серед міжнародних інвесторів; податкові стимули для розвитку економіки; нова кадрова політика і діджиталізація в системі фіскальних органів; детінізація; підвищення ефективності бюджетних видатків [5].

В рамках першого напрямку, який відповідає тематиці даного дослідження, передбачено виконання низки заходів та заплановані очікувані результати. Розглянемо їх нижче, це: зниження співвідношення боргу до ВВП до 55% до 2023 р.; до 2023 р. пропонується зниження ризику країни як емітента цінних паперів (зниження кредитного спреду до 300 б. п.), зміна позиціонування з реципієнта ресурсів на донора досвіду та технічної допомоги

країнам, що розвиваються, продовження активної комунікації з інвесторами; підвищення рейтингу України до інвестиційного рівня до 2023 р.; зниження валютних ризиків за рахунок збільшення частки номінованого в національній валюті державного боргу (до 50% у 2023р.) [5].

В сучасних реаліях проведення перемовин з МВФ та іншими іноземними державними кредиторами щодо залучення кредитних фінансових ресурсів повинно проходити на найменш обтяжливих умовах для нашої країни. В умовах швидкого розгортання нової хвилі світової кризи реалізація діючих та розробка нових стратегічних напрямів співробітництва з МФО має врахувати ключові аспекти реальної картини взаємного співробітництва, забезпечити режим максимального сприяння для реалізації взаємовигідних заходів за участі міжнародних партнерів, з безперечним урахуванням і дотриманням національних інтересів країни в сфері підтримки відповідного рівня фінансової безпеки держави.

Список використаних джерел

1. МВФ оприлюднив текст Листа про наміри та Меморандуму про економічну і фінансову політику щодо нової 18-ти місячної Програми Stand-by для України. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/mvf_opriliudniv_tekst_lista_pro_namiri_ta_memorandumu_pro_ekonomichnu_i_finansovu_politiku_shchodo_novoi_18-ti_misiachnoi_programi_stand-by_dlia_ukraini-2184
2. Міністр фінансів Сергій Марченко презентував проект держбюджету на 2021 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ministr_finansiv_sergii_marchenko_prezentuvav_proekt_derzhbiudzhetu_na_2021_rik-242
3. Мінфін оголосив план залучення кредитів МВФ у 2021 році. URL: <https://rubryka.com/2020/09/14/minfin-ogolosyv-plan-zaluchennya-kredytiv-mvf-u-2021-rotsi/amp/>
4. 5 кроків до самодостатності: Мінфін представляє для обговорення проект Стратегії відомства до 2023 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/5-kroktiv-do-samodostatnosti-minfin-predstavlyaye-dlya-obgovorennya-proekt-strategiyi-vidomstva-do-2023-roku>
5. Стратегія Мінфіну «Самодостатність» (Graduate from IMF). Проект для обговорення. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Project%20strategy%20of%20MOF.pdf>

СЕКЦІЯ
«МІЖНАРОДНІ КОМУНІКАЦІЇ»

"М'ЯКА СИЛА" УКРАЇНИ: ІНСТРУМЕНТИ ТА МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Белоусова Н. Б.

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної інформації

Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Розвиток системи міжнародних відносин відзначився пошуком нових підходів та концепцій про здійснення впливу на міжнародній арені. Поява концепції «м'якої сили» стала відображенням нових реалій, за яких досягнення зовнішньополітичних та безпекових цілей держави стало неможливим виключно із застосуванням військового та економічного тиску. «М'яка сила» розглядається як довготермінова стратегія реалізації інтересів держави, що використовує інструменти культурних та ідеологічних впливів і публічну та іміджеву дипломатію.

Теоретичне оформлення концепції «м'якої сили» належить Дж. Наю, що ввів цей термін у науковий обіг у 1990 році. Згідно з ним, «м'яка сила» – це здатність спонукати інших хотіти того ж результату, якого хочете ви [1]. Вона базується на привабливості та нематеріальних ресурсах, таких як культура та ідеологія. «М'яка сила» протиставляється «жорсткій», що включає інструменти примусу та базується на військовій інтервенції, погрозах та економічних санкціях [2].

На сучасному етапі провідниками загальнолюдських універсальних цінностей значно частіше, ніж держави, стають глобальні міста і залишаються вірними цим цінностям навіть в тих випадках, коли держави відмовляються від них на хвилях націоналізму, популізму та захисту національних інтересів. Міста, особливо великі глобальні міста, завжди сповідували відкритість, наполягаючи на відкритих кордонах, ринках, суспільствах і розумах, і утверджуючи цінності різноманіття, свободи, демократії та прав людини [3]. Такі цінності завжди лежали в основі європейської та американської «м'якої сили».

Маючи в своїй основі значну економічну потужність, що перевищує аналогічні показники більшості країн світу, глобальні міста зосереджують перш за все могутні важелі впливу на світову економіку, визначаючи її динаміку та основні тренди. Проте із усвідомленням потенціалу лідерами міст та розвитком інформаційно-комунікаційних технологій вплив глобальних міст вийшов за межі економічної сфери. На сучасному етапі глобальні міста активно залучаються до глобального управління та вирішення світових проблем, таких як забруднення та зміна клімату, бідність та тероризм, часто виявляючись значно оперативнішими та активнішими, ніж держави. Поява нових

транснаціональних акторів в системі міжнародних відносин свідчить про її докорінну зміну та виявлення у ній нового виміру.

Київ має достатній культурний, суспільний та економічний потенціал для того, щоб у майбутньому стати конкурентоспроможним глобальним містом та потужним інструментом «м'якої сили» України. Проте для цього адміністрації потрібно починати вживати активних заходів уже зараз. Місту необхідно звернути більшу увагу на стимулювання розвитку культури, що є цінним активом для його «м'якої сили». Основні рекомендації з покращення стратегії Києва стосуються двох напрямків: підвищення рівня життя населення та вдосконалення комунікацій міста з зовнішніми та внутрішніми аудиторіями. Це дозволить одночасно створити міцну базу для забезпечення «м'якої сили» міста та мобілізувати весь існуючий потенціал для захисту його інтересів на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Nye J. S. *Soft Power. The Means to Success in World Politics* / J. S. Nye – New York, 2004. – 130 с.
2. Най Дж. «Мягкая» сила и американо-европейские отношения. [Електронний ресурс] / Дж. Най. – Режим доступу: http://www.situation.ru/app/j_art_1165.htm.
3. Muggah R. *It's Time for Cities to Flex Their Soft Power* [Електронний ресурс] / R. Muggah, S. Foster – Режим доступу: <https://www.thechicagocouncil.org/blog/global-insight/its-time-cities-flex-their-soft-power>.

ЕКОЛОГІЧНЕ ПИТАННЯ В КОРПОРАТИВНІЙ ПОЛІТИЦІ

Гридасова Г. О.

кандидат політичних наук, молодший науковий співробітник
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

На сучасному етапі розвитку суспільства, зважаючи на поступове посилення загрози кліматичних катастроф, корпоративна політика щодо екологічного питання трансформується відповідно до настроїв суспільства як головного кінцевого споживача продукції.

Якщо спочатку були спроби регулювання діяльності ТНК на державному рівні в розвинених країнах, потім — на міжнаціональному. Згодом корпоративна соціальна відповідальність як добровільне саморегулювання ТНК почалось у 1980-1990 рр. На даний момент екологічне питання в корпоративній дипломатії перейшло з розряду соціальної відповідальності до арсеналу корпоративної боротьби, а нові «екологічно дружні» ініціативи почали загрожувати вже самій екологічній системі.

На початку зацікавленість транснаціональних корпорацій у співпраці з громадянським суспільством була спричинена активізацією некомерційних організацій, які об'єднуються у великі мережі та збільшують можливості для просування власних інтересів серед традиційних політичних акторів, а порядок діяльності НКО містив прямі звинувачення транснаціональних корпорацій в екологічних і соціальних злочинах. Зрозуміло, що відкрите зневажання суспільних цінностей не міг та не може досі дозволити собі жоден із впливових міжнародних корпоративних акторів, оскільки це може призвести до надзвичайних іміджевих втрат.

З плином часу корпорації навчилися використовувати та підтримувати суспільну думку. Зокрема, протягом 1990-х років європейські ТНК разом з неурядовими організаціями виступали за введення в ЄС жорсткіших стандартів щодо токсичності автомобільних двигунів і виробленого авіадвигунами шуму. В кінці 2000-х років аналогічний альянс склався на користь заборони використання ламп розжарювання і обмеження викидів парникових газів. До того ж ініціативи, які на початкових етапах реалізації мають характер приватних механізмів глобального управління, можуть в подальшому перетворюватись в механізми змішаного характеру. Так сталося, зокрема, з так званим Кімберлійським процесом з припинення міжнародної торгівлі «конфліктними» або «кривавими» алмазами. На сьогодні НУО та компаніям-розробникам «екологічно дружніх» технологій належить вирішальна роль у лобюванні угод про запобігання зміни клімату.

Останніми роками на перший план виходить загрозлива тенденція популяризації ідеї «екологічного» бізнесу, коли під приводом «екологічності»

одні технології призводять до відмирання інших. Звичайно екологізація технічного прогресу надзвичайно необхідна та є шляхетною метою, однак потрібно розрізняти дійсно необхідні речі та розкручені екологічні стратегії просування нових технологій та продуктів.

Ідеї сталого розвитку вже доволі міцно вкоренилися в суспільну думку, особливо серед молоді. Її настає час більш детально придивлятися до екологічних ініціатив бізнесу, задаватися питаннями, наприклад, чи дійсно електричні автомобілі в сухому результаті «екологічніші» за бензинові, чи вироблена з водозатратної бавовни сумка для шопінгу не завдає більше шкоди, ніж грамотно утилізований поліетиленовий пакет, чи вартує освоєння Марса в перспективі неконтрольованого спалювання кисня на власній планеті при виводі на орбіту комерційних рейсів тощо.

Екологічне питання потребує від суспільства все більш прискіпливої та науково обґрунтованої уваги, а також жорсткого регулювання вже «екологічних» ініціатив транснаціональних корпорацій.

СУЧАСНІ ТРЕНДИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИБОРСТВА

Запорожець О. Ю.

кандидат політичних наук, доцент
доцент кафедри міжнародної інформації
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У сучасному світі інформація є потужною зброєю, а глобальний інформаційний простір – ареною боротьби різних акторів міжнародних відносин. Технології інформаційного протиборства стрімко розвиваються, стаючи більш витонченими, різноплановими і масштабними як за тривалістю, так і наслідками.

Як відмічає Г.Почепцов, інформаційні операції з чітко визначеними часовими параметрами і «класичними» моделями впливу на масову свідомість поступаються місцем операціям впливу [1].

Операції впливу занурюють об'єкт впливу у певні контексти та інтерпретації ситуацій чи подій. При цьому меседжі підбираються чітко під конкретні аудиторії, виходячи з їх вразливостей.

Сучасні операції впливу проводяться впродовж тривалого часу, з використанням різноманітних форм, способів, методів і засобів «м'якого» впливу, і часто спрямовані не на зміну переконань людей, а на їх підтвердження і посилення.

Відмітною рисою сучасності є проведення операцій впливу у мережі Інтернет. В онлайн середовищі набули поширення таргетовані пропагандистські кампанії, в яких замовники є невидимими, а виконавці маскуються під звичайних громадян. Ілюзія комунікації з себе подібними підвищує довіру до поширюваних повідомлень і знижує критичність мислення споживачів інформації. Крім того, Інтернет-користувачі самі залучаються до розповсюдження пропагандистських наративів за допомогою лайків, коментів і репостів [2].

Важливим трендом є також безпрецедентні масштаби поширення дезінформації. В інформаційному просторі реальність легко підміняється альтернативною реальністю.

Традиційні ЗМІ поширюють великі обсяги тенденційної інформації з певної теми, в які органічно вписують фейки. Заданий контекст і чітко продумані інтерпретації тих чи інших подій створюють ситуацію, коли більшість аудиторії починає сприймати фейки як частину реальності.

У мережі Інтернет для поширення дезінформації використовуються як комп'ютерні програми, що імітують живих людей (боти), так і групи платних користувачів, які поширюють певний пропагандистський контент («фабрики тролів»).

Дослідження, проведене фахівцями Оксфордського інституту Інтернету у 2019 році, показало, що дезінформаційні кампанії активно проводились через соціальні медіа у 70 країнах світу. Для введення в оману громадськості у 52

країнах з 70 було використано спеціально створені меми, відео та фейкові новинні веб-сайти, а у 47 країнах – троллінг.

Як зазначають дослідники, дезінформаційні кампанії зазвичай реалізуються спеціально створеними за фінансової підтримки держави так званими «кіберкомандами» (cyber troops) – від невеличких ad hoc груп, активних лише під час значимих політичних подій і процесів до великих груп, що працюють на постійній основі, і проводять операції впливу як всередині країни, так і за її межами. Такі «агенти впливу» діють за схожим алгоритмом: використовують декілька онлайн платформ і перехресні посилення для більшого охоплення аудиторії; залучають реальних лідерів думок (інфлюенсерів) для підвищення довіри до поширюваних повідомлень; вживають конспіративних заходів, аби приховати першоджерело дезінформаційної кампанії [3].

За оцінками експертів, у найближчому майбутньому практично неможливо буде відрізнити підробку від оригіналу завдяки поширенню технології Deepfake. Дипфейк – технологія створення підробленого аудіо чи відеоконтенту за допомогою штучного інтелекту. Основу дипфейків складають нейронні мережі, які дають змогу максимально правдоподібно підробити обличчя, міміку і голос окремої особи і вкласти в уста цієї особи те, що вона ніколи не говорила.

Програми для створення фейкових відео (наприклад, FakeApp, DeepFaceLab) вже доступні у мережі Інтернет, і будь-хто може їх використовувати.

Показовим прикладом є фейковий відеозапис, на якому спікер Палати представників США Ненсі Пелосі під час свого виступу виглядала нетверезою. Відео набрало близько 3 мільйонів переглядів. Перш ніж була виявлена підробка, це відео прокоментували президент США Дональд Трамп та інші американські політики [4].

Подальше вдосконалення і широке використання даної технології може мати вкрай негативні наслідки на державному і міжнародному рівнях, серед яких – підрив репутації політиків і політичних партій, провокування громадського невдоволення всередині країни, розпалювання напруженості і конфліктів між країнами тощо.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г.Г. Операции влияния вдали и вблизи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/19692/2017-09-24-operatsii-vliyaniya-vdali-i-vblizi/>
2. Disinformation That Kills: The Expanding Battlefield Of Digital Warfare [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cbinsights.com/research/future-of-information-warfare/>
3. Bradshaw S., Howard Ph.N. The Global Disinformation Order. 2019 Global Inventory of Organised Social Media Manipulation [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://comprop.oii.ox.ac.uk/research/cybertroops2019/>
4. Баловсяк Н. Deepfake: как видеофейки стали серьезной угрозой и объединили общество [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.stopfake.org/ru/deepfake-kak-videofejki-stali-sereznoj-ugrozoj-i-obedinili-obshhestvo/>

ПОГЛИБЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Кучмій О. П.

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сучасні зміни у системі міжнародних відносин формують нові реалії взаємодії. Процеси глобалізації не тільки відкрили унікальні можливості взаємодії та співробітництва, але й чітко продемонстрували появу абсолютно нових викликів та загроз для подальшого цивілізаційного розвитку, серед яких дедалі більш важливими стають проблеми гуманітарного характеру. Про поглиблення проблеми свідчить, зокрема, зростання кількості війн і конфліктів у світі, що у свою чергу призводить до збільшення рівня бідності, неефективності соціально-економічних програм допомоги постраждалим регіонам, руйнування політичної системи, системи охорони здоров'я та системи соціального захисту, які можуть ускладнюватися екологічними та кліматичними викликами. Важливим фактором актуалізації питань гуманітарного характеру є зростання масштабів тероризму, екстремізму та транснаціональної злочинності, що призводить до ескалації напруженості у відносинах між учасниками конфліктів та неспроможності застосувати міжнародні механізми надання гуманітарної допомоги тим, хто її потребує. Як наслідок – зростання масштабів міграції із зон гуманітарної катастрофи та загострення напруженості у відносинах між мігрантами та місцевими мешканцями у країнах, які змушені приймати біжінців або мігрантів [1].

На жаль, в таких умовах не всі держави здатні адекватно відповідати на виклики для системи національної безпеки задля ефективного протистояння гуманітарним кризам, які набувають нових характеристик через ускладнення спектру загроз. Так, ще у 2019 р. планувалося, що у 2020 р. гуманітарної допомоги потребуватиме 168 млн. осіб з 53 країн [2]. І все це на тлі скорочення загальних обсягів фінансування міжнародної гуманітарної діяльності. Понад 1 млрд. осіб нині проживають в країнах, що страждають від довготривалих гуманітарних криз – це майже половина всіх людей у світі, які проживають в умовах крайньої бідності. Кількість країн, що перебувають в умовах затяжних криз (5 і більше років від моменту звернення до ООН), зросла майже у двічі за останні 15 років – з 13 до 31 [3].

2020 р. став визначальним для зміни пріоритетів та перегляду системи фінансової і технічної допомоги в рамках програм міжнародного гуманітарного співробітництва, оскільки до факторів, що спричиняють гуманітарні кризи в усьому світі, додався фактор пандемії COVID-19. Як зазначають експерти, пандемія COVID-19 є безпрецедентною проблемою для гуманітарної системи як за масштабами, так й за складністю [3]. Так, 34 з 63 країн, які потребують

допомоги для боротьби з пандемією, знаходяться у тривалій гуманітарній кризі. Водночас, в умовах зростання проблем для економіки багатьох країн-донорів, які мають чимало викликів для внутрішньої системи безпеки, прогнозується подальше скорочення обсягів глобальної гуманітарної допомоги. Тому ООН у червні 2020 р. виступила із закликом виділити на 25 % більше фінансування, ніж на цей же період минулого року. Але навіть за умови збільшення фінансування, ці ресурси зможуть задовільнити значно менше потреб, які постійно зростають.

На жаль, Україна також зіштовхнулася з проблемою гуманітарної кризи, ускладненої викликами пандемії. Так, станом на 2019 р. майже 3,5 млн. осіб потребували гуманітарної допомоги внаслідок конфлікту на Сході країни. Найбільша кількість осіб, що потребують допомоги, проживає на території Донецької і Луганської областей. За даними Офісу ООН з координації гуманітарних питань за сім років конфлікту загинуло понад 3350 цивільних осіб і майже 7000 отримала поранення [4]. Окрім питань доступу до необхідних вітальних ресурсів, в зоні конфлікту вкрай актуальною залишається проблема розмінування території та вилучення боєприпасів, які загрожують життю мирного населення [5]. Так, як зазначають експерти, протягом 2017-2019 рр. на Сході України було зафіксовано найбільшу кількість інцидентів, пов'язаних із протитанковими мінами та вибухонебезпечними залишками війни, ніж у будь-якій іншій країні світу [5]. Нині ситуація ускладнюється проблемою, пов'язаною із COVID-19. Так, станом на кінець вересня 2020 р. на підконтрольних уряду територіях було офіційно підтверджено понад 200 тис. випадків захворювання та майже 4 тис. смертей, а на не підконтрольних Уряду територіях було зафіксовано 4272 підтверджених випадків COVID-19, у тому числі 216 смертей. Таким чином, на Сході України, відбувається загострення гуманітарної кризи, що може негативно вплинути на подальший миротворчих процес та стратегію відновлення територіальної цілісності країни [4].

Список використаної літератури

1. Генеральная Ассамблея ООН 2016, Единое человечество: общая ответственность: Доклад Генерального секретаря в связи со Всемирным саммитом по гуманитарным вопросам. – [online]. Доступно: <<https://undocs.org/ru/A/70/709>> > [Дата звернення 9 жовтня 2020].
2. UN News 2019, A record number of people will need help worldwide during 2020: UN Humanitarian Overview. – [online]. Доступно: <<https://news.un.org/en/story/2019/12/1052731>> > [Дата звернення 9 жовтня 2020].
3. Development Initiatives 2020, Global Humanitarian Assistance Report 2020. – [online]. Доступно: <<https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2020/>> [Дата звернення 9 жовтня 2020].
4. UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Ukraine. Situation Report. – [online]. Доступно: <<https://reports.unocha.org/uk/country/ukraine/>> [Дата звернення 9 жовтня 2020].
5. UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Ukraine: 2019 Humanitarian Needs Overview (HNO). – [online]. Доступно: <<https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/document/ukraine-2019-humanitarian-needs-overview-hno>> [Дата звернення 9 жовтня 2020].

ВПЛИВ ДЕСТРУКТИВНИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ НА ПОЗИЦІОНУВАННЯ УКРАЇНИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Макаренко Є. А.

доктор політичних наук, професор кафедри міжнародних
медіакомунікацій і комунікативних технологій
Інституту міжнародних відносин
Київського університету імені Тараса Шевченка

Наукові теорії зарубіжних (Н.Мішельсен, Ф.Робінс, Дж. Траут, М.Фрост, М.Херцог) і вітчизняних (Д.Дубов, О.Мильченко, М.Ожеван, Г.Почепцов) дослідників щодо інструментів деструктивних стратегічних комунікацій свідчать, що зміни в усіх сферах міжнародного співробітництва є відображенням нових закономірностей формування сучасної системи міжнародної взаємодії і використання технологічних інновацій для впливу чи дискредитації позиціонування держав у глобальному середовищі. Стратегічне позиціонування як одне з основних понять теорії міжнародних відносин, дипломатії, політичної соціології та іміджелогії стосується уведення, закріплення та відтворення у масовій свідомості на національному, регіональному та міжнародному рівнях парадигмальних характеристик країни, іміджу її лідерів, нації як акторів міжнародних відносин. Інструментарій позиціонування охоплює інформаційний моніторинг про реакцію національного чи міжнародного співтовариства на представництво офіційної чи іміджевої позиції політичного лідера або країни, внаслідок чого моделюється стратегія позиціонування для просування бажаного образу держави через різні канали комунікації, зокрема через акції дипломатичних представництв, комунікаційні мережі, публічну і культурну дипломатію, міжнародні медіа тощо [1].

Вплив деструктивних стратегічних комунікацій на позиціонування держав в міжнародних відносинах передбачає використання «sharp power», тобто маніпулятивної дипломатичної політики однієї країни для впливу чи руйнування політичної системи й ідентичності іншої країни. Фактично такі комунікації відзначаються тенденційною спрямованістю пропагандистського контенту проти критично важливих сфер життєдіяльності і функціонування міжнародного співтовариства, небезпечного за результатами свого впливу на масову свідомість, зумовлюють необхідність створення міжнародного механізму протидії та попередження інформаційно-пропагандистського втручання у діяльність міжнародних акторів у межах політичної компетенції міжнародних та національних інституцій. Для України деструктивними вважаються політичні вимоги насамперед Росії, а також сусідніх держав, зокрема Угорщини і Польщі, що стосуються вимог щодо імплементації «мінських угод», ухвалення

національних законів про мову та освіту, визнання претензій до історичної пам'яті української нації, законності анексії Криму та перешкоджання європейському й євроатлантичному курсу держави, закріпленого в конституційному порядку. Такий вплив здійснюється на рівні міжнародних організацій, світових безпекових форумів, у мас-медіа та соціальних мережах, що становить загрозу для територіальної цілісності України, а також для позиціонування країни в міжнародних відносинах. Йдеться про поширення в міжнародному інформаційному просторі маніпулятивного контенту, про дезінформацію щодо подій в Україні і за її межами, про кібератаки з використанням небезпечних вірусів, про залучення української держави у кризові політичні ситуації у США та Європі, а також про тенденційні оцінки настроїв української спільноти [2].

Так, у численних публікаціях аналізується безпрецедентна інформаційно-психологічна кампанія Росії проти України, що стосується як внутрішньополітичної ситуації в державі, зокрема діяльності політичних і громадських інституцій, системи влади, місцевого самоврядування, політичних партій і громадських рухів, релігійних організацій, медіа, так і зовнішньополітичної підтримки України провідними міжнародними акторами. Деструктивні стратегічні комунікації РФ спрямовані на дискредитацію української влади, на формування соціального напруження і сепаратистських настроїв у регіонах, просування в українському інформаційному середовищі концепції «руського миру» і правомірності захисту «співвітчизників» на українській території. До інструментів російського деструкту відносять і «спотворення фактів, інсинуації, наклепи, інформаційні диверсії, провокації, викривлення історичних подій, формування стійкого сфальшованого стереотипу України» у різних верствах світової спільноти[3].

Для протидії російській дезінформації щодо стратегічного позиціонування держави Україна створює центри висококваліфікованих фахівців для постійного відстеження і нейтралізації інформаційних агресивних кампаній. Йдеться про Міжнародний інформаційний консорціум «Бастіон», до якого приєдналися групи «Інформаційний спротив», «InformNapalm», «Центр дослідження армії, конверсії та роззброєння», «Бюро протидії гібридній війні» та «Український кіберальянс», щоб об'єднати дії для моніторингу інформаційного простору загалом, а також медіа та соціальних комунікацій, для виявлення і протидії деструктивним, провокативним чи сфальсифікованим повідомленням, що поширюються російськими та проросійськими інформаційними ресурсами, що завдають шкоди репутації держави. Так, координатори групи «Інформаційний спротив» запропонували надавати консультаційні послуги українським державним структурам щодо розроблення концептуальних документів зі стратегічного планування, викриття у засобах масової інформації маніпулятивних особливостей російської пропаганди. Слід зазначити, що в багатьох країнах Європи вже існують центри для протидії російській інформаційній агресії, відтак й Україні вкрай необхідні ефективні інструменти боротьби з «фейковим» ресурсом на зовнішньому і внутрішньому рівнях функціонування держави.

Для підтримки стратегічного позиціонування України в міжнародних відносинах необхідно враховувати, що в РФ існує єдиний центр проведення стратегічних операцій, діє цензура, створено пропагандистські медіа, які співпрацюють з державними структурами, а тенденційне телебачення, яке охоплює все населення Росії, обмежує можливості доступу українського інформаційного ресурсу до російської аудиторії. Крім того, РФ витрачає майже 3,5 млрд дол на рік на пряме фінансування власних медіа і підтримку проросійських організацій у зарубіжжі, фінансування «м'якого» впливу через культурні заходи і програми, а також на хакерське втручання у політичні і виборчі процеси в Європі, США та на пострадянському просторі. Координатори «Бюро протидії гібридній війні» визначають насамперед деструкцію ЄС, оскільки Росія прагне повернутися до системи біполярного світу, щоб впливати на ситуацію і в Європі, і в світі. [4].

Відтак важливими заходами вважаються поширення в міжнародному середовищі зовнішньополітичних ініціатив України щодо позиціонування внутрішніх демократичних трансформацій, посилення обороноздатності держави, проведення масштабних кампаній з інформування міжнародної спільноти про позицію держави у важливих міжнародних питаннях, протидії фейковим повідомленням, ботам, тролінгу, представлення громадськості фактів використання методів маніпулювання інформацією для створення викривленого іміджу країни, а також надання рекомендацій національним державним установам, неурядовим організаціям та засобам масової інформації про можливі варіанти реагування на агресивні російські інформаційні кампанії за міжнародною практикою [5].

Список використаної літератури

1. Herzog M., Robins Ph. The Role, Position and Agency of Cusp States in International Relations <https://www.routledge.com/The-Role-Position-and-Agency-of-Cusp-States-in-International-Relations/Herzog-Robins/p/book/9780415707176>
2. Макаренко Є.А. Національна ідея як інструмент деструктивних стратегічних комунікацій // Стратегічні комунікації в міжнародних відносинах. Монографія. – К. : Вадекс, 2019. – с.389-407
3. Почепцов Г.Г. Стратегические коммуникации в условиях информационного противоборства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/strategicheskie_kommunikatsii_v_usloviyakh_informatsionnogo_protivoborstva/
4. Ожеван М.А. "Щодо інформаційно-психологічної складової агресії Російської Федерації проти України (за результатами подій 1-2 березня 2014 року)". Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://niss.gov.ua/articles/1476/>
5. #DisinfoWeek Events Address the Global Threat of False Information [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.atlanticcouncil.org/news/press-releases/disinfoweek-events-address-the-global-threat-of-false-information>

ПРОБЛЕМА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБМЕЖЕНЬ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЇ І КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Сябро А. В.

аспірантка кафедри міжнародної інформації
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

В умовах формування глобальної інформаційної цивілізації постає важливе питання регулювання інформаційних потоків та розробки ефективних механізмів, які б дозволили б формувати безпечне інформаційне середовище для всіх акторів інформаційних відносин. В цьому контексті важливим є вирішення проблеми пошуку оптимальної рівноваги між базовими принципами функціонування сучасної демократичної держави, що передбачають право на вільне поширення інформації та гарантію доступу до суспільно-важливої інформації, з одного боку, та реалізацію стратегії формування ефективної системи інформаційної безпеки, з другого. Держави світу по-різному вирішують цю дилему, спираючись не тільки на існуючу політичну та ідеологічну модель розвитку, а й на власне бачення поняття інформаційного суверенітету та гарантії національної інформаційної безпеки. Так, наприклад, демократичні країни переважно спираються на правові механізми регулювання інформації, діяльності ЗМІ, а також основні інформаційні права і свободи людини, намагаючись врівноважити питання свободи слова і безпеки. Натомість недемократичні країни переважно використовують жорсткі механізми політико-ідеологічної цензури інформаційних потоків та діяльності ЗМІ, що обґрунтовується їх прагненням встановити ефективні механізми контролю інформаційного простору для формування безпечного і стійкого інформаційного середовища та забезпечення інформаційного суверенітету.

Так, прикладом політико-ідеологічної цензури може слугувати політика інформаційної безпеки КНР. Експерти по-різному оцінюють позицію китайського уряду: західні експерти переважно негативно ставляться до намагання Китаю встановлювати жорсткий контроль за інформацією та інформаційною діяльністю, а китайські розглядають такий крок як гарантію безпеки національного інформаційного простору та інформаційного суверенітету в умовах побудови глобального інформаційного суспільства [1]. Наприклад, за даними організації GreatFire.com, що спеціалізується на моніторингу цензури в КНР, в країні заблоковано New York Times, BBC, The Guardian, The Washington Post, Reuters, El Pais, The Hindu, Der Spiegel, Economist, Le Monde, Libération, Radio France Internationale та інші видання. Для більшості китайців залишаються недоступними ресурси і послуги Google, Wikipedia, Twitter та Facebook [2]. Така політика спричинила цілу низку ініціатив як у самому Китаї, так й за його межами, спрямовану на подолання бар'єрів та обмежень, наприклад, розробка і впровадження програмних продуктів Ultrasurf, Psiphon і Freerate, Tor, SSH-тунелі, Weibo тощо [3]. Водночас, ситуація залишається складною, що демонструє дослідження

організації «Репортери без кордонів», в яких КНР напряду звинувачується у відсутності свободи слова і тотальній цензурі під час епідемії COVID-19, що призвело до фатальних наслідків для світу в цілому – глобальної пандемії, наслідки якої стали руйнівними для багатьох країн світу [4].

Зовсім іншим прикладом може слугувати Ізраїль, який визначається як єдина демократична держава, де діє в рамках закону воєнна цензура на будь-які публікації, телевізійні або радіопередачі [5]. Обмеження поширюються й на діяльність, спрямовану на інші країни (у тому числі, репортажі іноземних журналістів). В Ізраїлі діють спеціальні органи, які стежать за тим, щоб у ЗМІ не з'явилася інформація, що загрожуватиме безпеці мирних мешканців чи військових. Тобто для цензорів – це не перевірка і контроль за тим, як «характеризують армію журналісти», а захист стратегічно важливої інформації. «Це – реалії країни, яка фактично постійно воює» [6].

Нині в Україні також виникає очевидна проблема обмежень у сфері інформації і комунікації. І якщо раніше такі обмеження були переважно пов'язані з тиском з боку влади або власників телеканалів, то в сучасних умовах – з проблемою інформаційного суверенітету та забезпечення національної інформаційної безпеки. В умовах масштабної гібридної агресії з боку РФ важливим є не тільки реакція, але й дії на випередження, що дозволяє реалізувати ефективні стратегії протидії різноманітним інформаційним кампаніям, спрямованим на підрив існуючої політичної влади через дискредитацію політиків та політичних і соціально-економічних стратегій розвитку, дезінформація та маніпуляція громадською думкою з метою дестабілізації ситуації всередині країни задля поширення агресії на всю територію держави. А тому, рішення щодо обмеження діяльності традиційних та онлайн-ЗМІ повинно бути тільки тимчасовим явищем регулювання ЗМІ в умовах зовнішньої інформаційної агресії.

Список використаної літератури

1. Макаренко Є., Рижков М., Ожеван М., Кучмій О., Фролова О., 2016. Міжнародна інформаційна безпека: теорія і практика.
2. Інститут масової інформації, 2019. Китай блокує на своїй території майже чверть іноземних ЗМІ [online] (23.10.2019). Available at: <<https://imi.org.ua/news/kytaj-blokuye-na-svoyij-terytoriyi-majzhe-chvert-inozemnyh-zmi-i30112>> [Accessed 9 October 2020]
3. Lum T., Figliola P., Weed M., 2012. 'China, Internet Freedom, and U.S. Policy', CRS Report for Congress [online]. Available at: <<https://fas.org/sgp/crs/row/R42601.pdf>.> [Accessed 9 October 2020].
4. «Репортери без кордонів» закидають Китаю фатальні помилки і цензуру, Deutsche Welle [online] (21.04.2020). Available at: <<https://p.dw.com/p/3bCT8>> [Accessed 9 October 2020].
5. Носек Х., Лимор Й., 2012. 'Военная цензура в Израиле: затяжной временный компромисс между противоборствующими ценностями'. В: Национальная безопасность и демократия в Израиле [online]. Доступно: <<http://online-books.openu.ac.il/russian/democracy-and-national-security/volume3/article21.html>> [Дата звернення: 9 жовтня 2019].
6. Штекель М., 2014. 'Ізраїль – військова цензура і свобода преси', Радіо Свобода. [online] (15 грудня 2014) Доступно: <<https://www.radiosvoboda.org/a/26744229.html>> [Дата звернення: 9 жовтня 2019].

СЕКЦІЯ
«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО»

ЄВРОПЕЇЗАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО БЕЗПЕКУ ХАРЧОВОЇ ПРОДУКЦІЇ: ЗДОБУТКИ ТА ВИКЛИКИ

Березовська І. А.

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
науково-дослідної частини
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Останні події в світі, спричинені пандемією вірусної хвороби Covid-19, зумовлюють необхідність переоцінки підходів до правового регулювання питань, що істотно впливають на здоров'я людей. Одним з основних факторів, що має визначальний вплив на громадське здоров'я, є безпека продуктів харчування.

Протягом тривалого часу Україна, на відміну від розвинутих країн світу, не мала належної системи контролю за безпекою харчової продукції. Однак, завдяки розвитку міжнародних торгівельних відносин, зокрема з Європейським Союзом, реформування відповідного національного законодавства стало пріоритетним питанням. Так, внаслідок укладання Угоди про асоціацію з Євросоюзом (УА) Україна в обмін на доступ до європейського ринку зобов'язалась здійснити масштабне реформування вітчизняного законодавства про безпеку харчових продуктів з метою його наближення до законодавства ЄС. Враховуючи експортний потенціал українських виробників харчової продукції, закономірною стала особлива увага європейської сторони до правового регулювання відповідних питань в Україні.

З моменту започаткування зони вільної торгівлі з ЄС почав діяти передбачений УА механізм гармонізації українського законодавства до харчового законодавства ЄС. Його правовою основою служать положення базового для ЗВТ Розділу 4 УА «Торгівля та питання, пов'язані і з торгівлею» та зокрема його глави 4 «Санітарні та фтосанітарні заходи» (надалі – глава 4 УА), а також Додатків IV, V до УА.

Відповідно до ст. 59 УА метою глави 4 УА є сприяння здійсненню між Україною та ЄС торгівлі товарами, що охоплюються санітарними та фтосанітарними заходами при забезпеченні охорони здоров'я людей, тварин та рослин, шляхом наближення законодавчої системи України до законодавчої системи Європейського Союзу.

Реалізуючи зобов'язання за УА, попри низку складнощів та затримок, Україні, починаючи з 2014 року, вдалося досягнути вагомому прогресу у реформі законодавства у сфері харчової безпеки. Значним досягненням стало прийняття низки гармонізованих з вимогами ЄС базових законопроектів, зокрема: закону про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів, закону про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного

походження, здоров'я та благополуччя тварин, а також закону про безпечність та гігієну кормів.

Серед позитивних досягнень створення мережі уповноважених лабораторій, що здійснюють моніторинг безпечності харчової продукції. Хоч і зі значними складнощами, на місцях почали працювати й оновлені територіальні управління реформованої Держпродспоживслужби.

Прийняття зазначеного законодавства гармонізованого із відповідним законодавством ЄС свідчить про початок європеїзації вагової частини горизонтального харчового законодавства України. По суті в Україні вже почали працювати базові принципи європейської системи державного контролю безпечності харчових продуктів.

Однак, досвід ЄС свідчить про детальне правове регулювання не лише базових, а й секторальних питань, пов'язаних з безпекою харчової продукції. В цьому зв'язку особливе значення для подальшого розвитку національного харчового законодавства має передбачене ст.64 УА зобов'язання України надати Підкомітету з управління СФЗ комплексну стратегію імплементації положень глави 4 УА, поділену на пріоритетні сектори, що стосуються заходів, визначених у Додатку IV-А, Додатку IV-В та Додатку IV-С до УА, спрямованих на сприяння торгівлі певним видом товарів чи групою товарів. Угодою визначено, що ця стратегія слугуватиме довідковим документом для імплементації глави IV УА і буде додана до Додатку V до УА.

На виконання зазначених зобов'язань Кабінетом Міністрів України в 2016 році було схвалено Всеохоплюючу стратегію імплементації Глави IV УА (надалі - Стратегія)¹, яка містить детальний перелік погоджених заходів з системного нормативно-правового наближення українського законодавства, посилення на відповідне законодавство ЄС, а також фіксує запланований строк підготовки та строк впровадження відповідного заходу.

Аналіз Стратегії свідчить, що вона включає до плану імплементації практично весь комплекс базового (горизонтального) та галузевого (вертикального) харчового законодавства ЄС та охоплює понад 270 нормативно-правових актів ЄС. Стратегія визначає строк імплементації кожного заходу в межах періоду з 2016 по 2021 рік. Однак, наразі Україна значно відстає у графіку їх виконання.

Відповідно до урядового звіту про реалізацію УА за 2019 рік у сфері СФЗ на початок 2020 року наближено лише 51 % відповідних актів ЄС. При цьому, якщо з прийняттям законопроектів Верховною Радою ситуація більш позитивна, розробка підзаконних актів урядом та міністерствами перебуває в незадовільному стані. Яскравим підтвердженням цьому служить стан впровадження законодавства у сфері безпечності та гігієни кормів. Прийнятий грудні 2018 року профільний закон вступив силу в січні 2020 року. Однак,

¹ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 228-р «Про схвалення Всеохоплюючої стратегії імплементації Глави IV (Санітарні та фітосанітарні заходи) Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» // Урядовий кур'єр, 06.04.2016 № 65.

протягом двох років, відведених на набрання законом чинності, більшість передбачених ним підзаконних актів не була затверджена. В результаті вже майже рік бізнес на ринку кормів перебуває у стані правового колапсу, коли на зміну скасованій нормативній базі не прийнято нову, досі не впроваджено порядок державної реєстрації кормових добавок, що негативно впливає на все тваринництво в Україні.

Таким чином, на сьогодні головною задачею для подальшої європеїзації харчового законодавства є завершення виконання заходів, передбачених Всеохоплюючою стратегією. Очевидно виконання цього завдання потребує термінового вдосконалення національного інституційного механізму шляхом оптимального розподілу компетенції та налагодження взаємодії з питань безпеки харчової продукції між усіма компетентними органами, зокрема, між Міністерством охорони здоров'я та Держпродспоживслужбою України. Належне кадрове забезпечення останньої є нагальним питанням, вирішення якого дозволить вивести роботу з європеїзації законодавства про харчову безпеку на новий рівень.

Значною мірою існуючі прогалини в законодавстві можуть бути заповнені ще у цьому році у разі прийняття проекту нового закону «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин», що в квітні 2020 року був зареєстрований у Верховній Раді України за № 3318. Серед інших пріоритетних на 2020 рік - законопроект «Про вимоги до предметів та матеріалів, що контактують з харчовими продуктами»; «Про захист рослин»; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо харчових продуктів та інших об'єктів санітарних заходів».

Важливим стимулом до прискорення діяльності з гармонізації харчового законодавства є постійний моніторинг з боку Євросоюзу, зокрема шляхом направлення спеціальних оціночних місій, уповноважених проводити аудити національних процедур.

Очевидно, що попри всі складнощі європеїзація харчового законодавства України, зумовлена необхідністю розвитку торговельних відносин з Євросоюзом, матиме набагато ширші наслідки як для економіки і продовольчої безпеки України, та захисту здоров'я всіх українських громадян.

ПОНЯТТЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Крук Є.В.

аспірант кафедри міжнародного приватного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Питання сутності цивільно-правової відповідальності завжди було і залишається до сьогодні предметом наукових обговорень. Досить влучно глибину дискусійності вказаного питання описав К.В. Басін, на думку якого, вчені-цивілісти є майже одностайними лише у визнанні того, що цивільно-правова відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, яка, у свою чергу, є різновидом соціальної відповідальності [1, с. 109]. Усі інші питання, зокрема щодо її сутності, змісту та структури цивільно-правової відповідальності носять вкрай дискусійний характер.

Метою цієї статті жодним чином не є вирішення усіх наукових проблем, які існують в сфері цивільно-правової відповідальності, а лише спроба виокремлення тих її науково-практичних аспектів, які характеризують особливості цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних кримінальних правопорушень.

Актуальність дослідження проблематики цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних правопорушень підтверджується наступними цифрами. Як слідує з проекту Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2019 році за кримінальними провадженнями, досудове розслідування в яких здійснювали слідчі Національної поліції України, було встановлено завданих збитків на загальну суму 1 100 732 406 гривень, при цьому відшкодовано – 280 733 562 гривень. Розмір збитків і шкоди, завданих кримінальними правопорушеннями, віднесеними законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України, склав 229 694 480 000 гривень, при цьому загалом з початку діяльності Національного антикорупційного бюро України було відшкодовано 601 591 000 гривень. За інформацією Офісу Генерального прокурора в 2019 році у провадженнях про корупційні злочини, досудове розслідування у яких здійснювалося слідчими органів прокуратури, загалом установлено збитки, завдані інтересам держави чи територіальної громади, на суму 48,8 млрд грн, з яких відшкодовано 20,1 млн грн (4%) [2].

Таким чином, корупційними злочинами спричинюється величезна шкода державі, територіальним громадам та суб'єктам приватного права, що становить загрозу національній безпеці, а тому надзвичайно важливо, щоб механізм відшкодування такої шкоди був ефективним та дієвим.

Щодо змісту цивільно-правової відповідальності, то досить вдале її визначення зроблено І.Ф. Кандауровою. Вчена цивільно-правову відповідальність визначає як обумовлену особливостями предмета і методу цивільно-правового регулювання систему цивільно-правових засобів, за допомогою яких, з однієї сторони, забезпечується і гарантується захист цивільних прав та інтересів суб'єктів цивільного права, з іншої – здійснюється штрафний і виховний вплив на правопорушників [3, с. 16].

На нашу думку, заслуговує на увагу позиція В.Д. Примака, в якій науковець наголошує на полісутності цивільно-правової відповідальності, яку варто визначати з позицій: 1) правопорядку; 2) кредитора; 3) становища боржника. Лише на підставі узагальнення отриманих результатів і зіставлення виявлених сутностей кожного із зазначених елементів можна виділити те загальноістотне, що становить справжню суть цивільної відповідальності [4, с. 40].

З погляду правопорядку цивільно-правова відповідальність за вчинення корупційних кримінальних правопорушень є механізмом відшкодування шкоди, спричиненої такими правопорушеннями, та подолання інших негативних наслідків. Шкода може спричинюватись як в площині публічних відносин – шкода задана державі, державним підприємствам, так і в приватній сфері – шкода юридичній особі приватного права чи фізичній особі. Щодо інших негативних наслідків корупційних злочинів, то до них можемо віднести незаконне заволодіння активами, превентивним заходом щодо якого є такий різновид цивільно-правової відповідальності як цивільна конфіскація або конфіскація необґрунтованих активів.

З точки зору кредитора, цивільно-правова відповідальність має компенсаційний характер і спрямована на відшкодування шкоди, спричиненої йому корупційним правопорушенням або стягнення в дохід держави майна, законність походження якого не встановлена.

З позиції боржника цивільно-правова відповідальність спрямована на настання для нього негативних наслідків у формі зобов'язання компенсувати шкоду, яка була спричинена корупційним правопорушенням, або позбавлення його прав на майно, законність походження якого неможливо довести.

Таким чином, цивільно-правова відповідальність за вчинення кримінальних корупційних правопорушень має превентивно-компенсаційний, а в деяких випадках – і штрафний характер.

Відповідно до статті 35 Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції кожна Держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, відповідно до принципів її внутрішнього права, для забезпечення того, щоб юридична або фізична особа, яка зазнала шкоди в результаті будь-якого корупційного діяння, мала право порушити провадження щодо осіб, які несуть відповідальність за цю шкоду, з метою одержання компенсації [5].

Україна ратифікувала зазначену конвенцію 18.10.2006 року, а отже взяла на себе зобов'язання, що нею визначені. Окрім того, 31.10.2019 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо

конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів», яким запроваджено інститут цивільної конфіскації – стягнення в дохід держави активів, законність походження яких неможливо встановити. Тобто мова йде про застосування заходів цивільно-правової відповідальності публічного характеру за відсутності доведення факту вчиненого корупційного правопорушення. Така форма цивільно-правової відповідальності виходить за межі звичної її конструкції та дає підстави для висновку про відповідальність особи перед державою, яка має публічно-правовий характер.

Ураховуючи викладене, цивільно-правову відповідальність за корупційні кримінальні правопорушення можемо визначити як сукупність законодавчо визначених способів, засобів та механізмів, спрямованих на забезпечення відшкодування шкоди, збитків, спричинених корупційними кримінальними правопорушеннями особою, територіальній громаді чи державі, а також стягнення в дохід держави майна, здобутого злочинним шляхом, чи майна, законність походження якого не встановлена.

Список використаної літератури

1. Басін К.В. Юридична відповідальність як різновид соціальної відповідальності // Правова держава. 2003. Вип. 14. С. 108-114.
2. Проект Національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2019 році // Національне агентство з питань запобігання корупції: офіц. веб-портал [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/05/Proyekt-Natsdopovidi-2019.pdf>.
3. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Київ, 2007. 38 с.
4. Примак В.Д. Суть і «сутності» цивільно-правової відповідальності // Юрид. Україна. 2003. № 3. – С. 38-50.

УКРАЇНА ТА ООН: 75 РОКІВ СПІВПРАЦІ

Лобода К.С.

кандидат юридичних наук, головний консультант
секретаріату Комітету Верховної Ради України
з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів

Організація Об'єднаних Націй – найбільша міжурядова організація з підтримання миру й безпеки, розвитку міжнародного співробітництва на глобальному рівні. Була створена у 1945 році з ініціативи провідних держав антигітлерівської коаліції (СРСР, США, Китай, Велика Британія, Франція). Днем заснування організації, який щорічно відзначається у світі як День ООН, є 24 жовтня 1945 року. Відтоді набув чинності конституційний документ організації – Статут ООН, підписаний 26 червня 1945 року на Сан-Франциській конференції. Країнами-засновниками ООН вважається 51 держава. Серед них – Україна, запрошення делегації якої на Сан-Франциску конференцію 1945 року було результатом міжнародного визнання внеску українського народу в перемогу в Другій світовій війні. Делегація УРСР однією з перших підписала Статут ООН, зробивши внесок у його розробку.

Згідно зі Статутом ООН серед цілей діяльності ООН є підтримання міжнародного миру і безпеки, розвиток дружніх відносин між націями на основі дотримання принципу рівноправності та самовизначення народів, налагодження міжнародного співробітництва у вирішенні проблем економічного, соціального, культурного і гуманітарного характеру, сприяння в забезпеченні прав людини та основних свобод, а також перетворення ООН на центр узгодження зусиль націй щодо досягнення спільних цілей. З метою реалізації цих цілей члени ООН зобов'язані діяти відповідно до принципів суверенної рівності, сумлінного виконання взятих на себе за Статутом ООН зобов'язань, розв'язання міжнародних конфліктів мирними засобами та без загрози миру в усьому світі, відмови в міжнародних відносинах від загрози сили або її застосування проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, готовності надання всілякої допомоги ООН у всіх її діях, які вживаються на основі Статуту ООН.

На сьогоднішній день членами ООН є 193 держави. Членства в ООН може набути будь-яка держава, яка візьме на себе зобов'язання відповідно до Статуту ООН. Статус члена ООН надається на основі рекомендації Ради Безпеки ООН та рішення Генеральної Асамблеї ООН. У практиці ООН існує статус спостерігача, який надається на прохання держави, що не є членами ООН, або визвольним рухам.

Головними органами ООН є Генеральна Асамблея ООН, Рада Безпеки ООН, Економічна і соціальна рада ООН, Рада ООН з опіки, Міжнародний суд ООН та Секретаріат ООН. Ці органи разом зі спеціалізованими установами і

кількома програмами та фондами утворюють так звану систему ООН. Штаб-квартира ООН розташована в Нью-Йорку (США). Існують відділення Секретаріату ООН у Женеві (Швейцарія), Відні (Австрія), Найробі (Кенія). Представництва ООН функціонують у багатьох країнах світу, у тому числі в Україні з 1992 року.

Як одна із засновниць ООН Україна бере участь у діяльності Організації з першого року її існування. До 1991 року Україна мала в ООН власне представництво на рівні незалежної країни. Проте де-факто діяльність УРСР в ООН була обмежена. Незважаючи на це, протягом понад чотирьох десятиліть трибуна ООН залишається чи не єдиним впливовим міжнародним засобом, завдяки якому світова громадськість дізнавалася про Україну, її самобутність та національну автентичність. Фактор багаторічного членства України в ООН позитивно вплинув на процес прискорення міжнародного визнання її незалежності у 1991 році.

З моменту проголошення Україною незалежності розпочався якісно новий період її діяльності в ООН. Україна демонструє відданість цілям і принципам Статуту ООН, роблячи внесок в усі сфери її діяльності, у т. ч. в підтримання міжнародного миру та безпеки, роззброєння, економічний і соціальний розвиток, захист прав людини, зміцнення міжнародного права тощо.

За час свого членства в ООН Україна тричі обиралася непостійним членом Ради Безпеки ООН (1948–49, 1984–85, 2000–01), п'ять разів – членом Економічної і соціальної ради ООН (останній раз – 2002–05). Представники України не раз обиралися на керівні посади голів комітетів сесій Генеральної Асамблеї ООН.

Україна є членом близько 20-ти допоміжних органів спеціалізованих установ, постійно діючих та тимчасових структур системи ООН, зокрема, Комітету з програми і координації, Спеціального комітету з операцій із підтримання миру, Комітету з використання космічного простору в мирних цілях тощо. У травні 2006 Україна була обрана до новоствореної Ради ООН із прав людини.

Україна надає виняткового значення діяльності ООН із підтримання міжнародного миру та безпеки, розглядаючи участь у цій діяльності як важливий чинник своєї зовнішньої політики. Починаючи з липня 1992, Україна виступає постачальником військового контингентів та персоналу до операцій ООН із підтримання миру.

Послідовно відстоюючи курс на зміцнення ролі ООН у світі, Україна докладає активних зусиль із метою підвищення ефективності її діяльності, виступає з ініціативами, спрямованими на розв'язання глобальних проблем людства під егідою ООН. У рамках міжнародних зусиль в ООН Україна бере активну участь у процесі впровадження політики сталого розвитку з метою комплексного вирішення завдань охорони довкілля, для економічного зростання на глобальному і національному рівнях.

Завдяки своїй активній позиції Україна отримує значну тех., консультативну та фінансову допомогу з боку спеціалізованих установ і

програм системи ООН, зокрема: Програми розвитку ООН, Глобального екологічного фонду, Міжнародного агентства з питань атомної енергії, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародної організації праці, Організації Об'єднаних Націй із пром. розвитку тощо. Значні обсяги зовнішньої допомоги Україна отримала для вирішення комплексу завдань, пов'язаних із ліквідацією наслідків Чорнобильської катастрофи 1986 року та облаштуванням депортованих народів.

Основними джерелами фінансового забезпечення діяльності ООН є обов'язкові внески держав-членів, розміри яких визначаються відповідно до шкали внесків до регулярного бюджету та на фінансування операцій із підтримання миру.

Україна залишається прихильником посилення і підвищення ефективності ООН. Сьогодні особливої актуальності набула потреба в реформуванні ООН, яка пов'язана з фундаментальними змінами, що відбулися у світі від часу її заснування. Всеосяжна реформа спрямовується на забезпечення її реагування на весь спектр викликів і можливостей у галузях безпеки, розвитку й дотримання прав людини.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В ОКУПОВАНІЙ РФ АРК КРИМ: ПРОБЛЕМИ З ВИКОРИСТАННЯМ ОБ'ЄКТІВ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ЇХ ЗАХИСТОМ

Шахбазян К. С.

кандидат юридичних наук, учений секретар
Центру досліджень інтелектуальної власності
та трансферу технологій
Національної академії наук України

На міжнародному рівні незаконність кримського референдуму від 16 березня 2014 року і анексії Криму закріплена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 27 березня 2014 року, Резолюцією № 1988 Парламентської Асамблеї Європи від 9 квітня 2014 року, рішенням Венеціанської комісії № 762/2014 (CDL-AD (2014 року) 002) від 21 березня 2014 року.

Для забезпечення прав громадян України, які перебувають в Криму, було прийнято Закон України № 1207-VII від 15 квітня 2014 року «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Територія Криму визначена Законом як тимчасово окупована територія, що є невід'ємною частиною території нашої держави, на яку поширюється дія Конституції та законодавства України.

Згідно зі статтею 11 Закону, на тимчасово окупованій території право власності охороняється відповідно до законодавства України. Таким чином, державні органи України повинні розглядати всі правові колізії та проблемні питання, пов'язані з охороною і захистом прав в Криму, ґрунтуючись на тому, що Крим залишається територією України, на яку поширюється дія українського законодавства.

Відповідно, права інтелектуальної власності також охороняються згідно чинного законодавства. Це означає наступне: громадяни України та зареєстровані відповідно до українського законодавства юридичні особи в Криму можуть користуватися усіма наданими правами так само, як і до окупації; на території Криму продовжують діяти охоронні документи на об'єкти інтелектуальної власності, видані компетентними органами України.

Як зазначають українські фахівці, сформована на сьогодні практика спілкування із заявниками з Криму на отримання або підтримання в дії охоронних документів показує, що основні проблеми виникають при комунікації патентного відомства і заявника та носять організаційний характер - проблеми, пов'язані переважно з перепискою, зі сплатою відповідних зборів і мит такими особами, зі зміною поштових індексів в Криму і зазначенням в заяві коду держави згідно зі стандартом VOIB.

Виходячи з «правової» позиції відповідних органів РФ, після «входження» до складу РФ Криму в формальному плані припиняють свою дію раніше зареєстровані в Держпатенті України винаходи, корисні моделі, промислові зразки, а також свідоцтва на знаки для товарів і послуг та вступають в силу діючі на території РФ права на інтелектуальну власність. У ситуації, що склалася, фактично, кримські правовласники не можуть користуватися правовою охороною товарних знаків і патентів, оскільки вона поширюється виключно на території України.

Наразі на території Республіки Крим і Севастополя, незалежно від невизнання світовою спільнотою приєднання Криму до РФ, де-факто діє захист визнаних в Росії прав на інтелектуальну власність. Таким чином, українські правоохоронні та митні органи не можуть припинити виведення на ринок Криму продукції, яка порушує права на винаходи і товарні знаки, що діють на території України, оскільки практичне виконання судових рішень (наприклад, арешт і знищення продукції, що випускається, на яку нанесено зареєстрований в Україні товарний знак) буде неможливим через відсутність механізмів реалізації судових рішень третіх країн.

Цікавим буде випадок потенційного порушення прав на використання товарного знаку. Найбільш вірогідним є сценарій, при якому на території Криму використовується товарний знак, раніше зареєстрований в Україні і схожий до ступеня змішування з товарним знаком, зареєстрованим на території РФ. Російські юристи пропонують діяти за аналогією - подібні ситуації мали місце при об'єднанні ФРН і НДР, коли на обох частинах зберігалися територіальні принципи дії прав на використання товарного знаку. Для реалізації подібного сценарію Криму необхідно надати суверенітет, подібний до того, який мають незалежні країни - учасники Митного Союзу - Білорусь і Казахстан. У зазначених країнах діють окремі системи охорони інтелектуальної власності, але відсутні митні бар'єри. В іншому випадку проблеми, що виникають в процесі перереєстрації права на торговельні марки, можуть виявитися в конфлікті з уже зареєстрованими в РФ знаками і як наслідок будуть оскаржуватися в судах РФ.

Потенційні проблеми, які очікують кримських власників свідоцтв на торговельні марки в Україні - оскільки згадані свідоцтва не захищають бренди на території РФ (законодавство якої де-факто діє в Криму), то власники кримських торгових марок, які раніше не отримували там правову охорону, ризикують зіткнутися з неможливістю захистити власні бренди, якщо тільки не зареєструють їх як товарні знаки вже в Росії. Кримських власників торгових марок не рятує від цієї необхідності і положення законодавства РФ, що гарантує автоматичну дію на території Криму документів, виданих державними органами України, оскільки дія свідоцтв України на торговельні марки без підтвердження з боку Росії ставить в невігідні умови, в тому числі, російських заявників, що неминуче повинно привести до суперечок.

Практично, починаючи з 18 березня 2014 року на території Криму визнаються і охороняються російські патенти і товарні знаки, в той час як

українські патенти і товарні знаки там більше не визнаються і не охороняються. 21 липня 2014 року було прийнято новий Федеральний закон про внесення доповнення в Федеральний закон про введення в дію частини четвертої Цивільного кодексу Російської Федерації (регулюючої правові питання інтелектуальної власності), який передбачає, що інтелектуальна власність кримських правовласників, раніше зареєстрована на Україні, може бути зареєстрована як російська інтелектуальна власність в Роспатенті в спрощеному порядку. Кримські патенти, промислові зразки, товарні знаки або зазначення походження товару, на реєстрацію яких в Україні було подано заявки до 18 березня 2014 року, також можуть бути зареєстровані в Росії зі збереженням дати пріоритету українських заявок. Крім того, передбачено, що "кримські" товарні знаки не можуть бути визнані недійсними на підставі їх подібності до ступеня змішування з російськими товарними знаками, якщо мають більш ранній пріоритет. Роспатент приймає в спрощеному порядку заяви про підтвердження кримських виняткових прав на інтелектуальну власність, які були спочатку зареєстровані на Україні.

Таким чином, офіційна позиція України полягає в тому, що охорона прав на винаходи і товарні знаки на всій території України (включаючи, природно, Крим) здійснюється на підставі виданих українським урядом патентів і свідоцтв. Внаслідок окупаційних дій РФ в Криму, фактично юрисдикція українського уряду над територією Криму втрачена. Незалежно від того, що Україна і світове співтовариство не визнають анексію Криму Росією, власники українських патентів і свідоцтв не мають можливості захистити свої виключні права на винаходи і товарні знаки, так як українські правоохоронні та митні органи не можуть припинити виведення на ринок в Криму продукції, в якій порушуються права на винаходи і товарні знаки, українські суди, які повинні були б розглядати суперечки, пов'язані з порушенням в Криму прав на винаходи і корисні моделі, в Криму відсутні. Навіть якщо такі спори будуть формально розглядатися українськими судами материкової України, практичне виконання рішень таких судів в Криму (наприклад, арешт і знищення продукції, в якій неправомірно використано запатентований в Україні винахід, або на яку нанесено зареєстрований в Україні товарний знак) буде неможливим в силу відсутності в Криму будь-яких механізмів реалізації судових рішень (виконавча служба і т.п.), крім російських. Зрозуміло, що Росія вважає Крим своєю територією і поширення юрисдикції українських судів на Крим, природно, не визнає.

Таких чином, правовласники, зацікавлені в охороні їхніх прав на винаходи і товарні знаки в Криму і які вчинили свого часу необхідні для забезпечення такої охорони дії по реєстрації цих прав в Україні, внаслідок анексії Криму втратили можливість захисту своїх прав. В рівній мірі це стосується всіх власників ОПІВ, що мають інтерес до захисту ІВ саме в Криму, незалежно від їх громадянства - українських, кримських і європейських або турецьких.

З іншого боку, де-факто вийшовши із зони дії права інтелектуальної власності Україні, Крим виявився втягнутим в зону, на яку поширюється захист визнаних в Росії прав ІВ. Внаслідок цього проблеми виникають у кримських бізнесменів, діяльність яких може вступати в конфлікт з винятковими правами інших осіб, існуючими в Росії. Головна неприємність для кримського бізнесу полягає в тому, що виробити механізми врегулювання проблем кримських власників прав на ІВ, які втратили свої права і опинилися порушниками прав інтелектуальної власності конкурентів, що діють у РФ і несподівано з'явилися в одній країні з ними - практично неможливо.

Просто продовжити дію прав інтелектуальної власності, що діяли в Криму (тобто зареєстрованих в Україні), за допомогою їх перереєстрації в Росії неможливо - адже в цьому випадку російські бізнесмени опиняться порушниками цих прав на ОПІВ. З огляду на всі складнощі і ризики, вкрай малоймовірним уявляється реалізація Росією на практиці сценарію із впровадженням окремої «кримської» територіальної зони після того, як Крим був показово інтегрований в Російську Федерацію як її невід'ємна частина. Набагато більш реальним видається найпростіший варіант, при якому про наявність українських прав ІВ в Криму Росія "забуває", а дія російських прав ІВ поширюється на Крим так само як і на всю решту РФ – з усіма наслідками для кримських правовласників.

Матеріали до друку підготував

Топорков О. Р.

Роботи опубліковані в авторській редакції.

Оргкомітет не несе відповідальність за достовірність інформації та будь-яких відомостей поданих в рукописах.

Scientific proceedings prepared for publishing by

Oleksii Toporkov

Papers are published in author's edition.

Organizing Committee is not responsible for the accuracy of the information in the submitted manuscripts.